

Croatica XV (1984) — 20/21 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Olga Šojat

»CVET SVETEH« HILARIONA GAŠPAROTIJA
(1714—1762)*

UDK 886.2"17"

U uvodnoj raspravi ovoga rada prikazuje se životni put starijega kajkavskog pisca Hilariona Gašparotija i njegovo opsežno djelo Cvet sveteh; rasprava je popraćena bibliografskim opisom Cveta i stručnom literaturom. Središnji dio rada sadrži izbor tekstova iz Gašparotijeva djela; tekstovi su transkribirani u novu grafiju, a dodan im je kajkavsko-štokavski rječnik.

* U predgovoru kojim popraćujem izbor iz *Cveta sveteh* Hilariona Gašparotija pojedini se zaključci podudaraju s onima što sam ih iznijela u predgovoru uz izbor iz *Hrane duhovne* kapucina Štefana Zagrepca (vidi ovdje u *Literaturi*). Te podudarnosti svjedoče da je tu dvojicu kajkavskih pisaca 18. stoljeća u radu vodila ista ideja, da su sebi postavili isti cilj i da je njihov pristup obradbi djela bio sličan; na kraju, to je rezultat i njihove međusobne literarne povezanosti.

»[...] Bog bi dal, da bi vse ljudstvo
Horvatske zemlje čteti znalo z vreme-
nom!«

Hilarion Gašparoti

Upravo spoznaja o zaostalosti puka sjeverne Hrvatske, osobito na području kulturnoga i moralno-vjerskoga života, većinu je starijih kajkavskih pisaca poticala na stvaranje književnih djela. Svjestan teškoća koje su iz te zaostalosti proizlazile, a u želji da se ona što prije ukloni — prije svega tiskanjem knjiga na hrvatskom jeziku — književnoga se rada prihvatio i Hilarion Gašparoti. Plod njegova nastojanja jest djelo *Cvet sveteh* (1752—1761), zbornik svetačkih životopisa i propovijedi, najopsežnija publikacija starije kajkavske književnosti uopće. *Cvet sveteh* sastoji se, naime, od četiri knjige koje ukupno imaju otprilike tri tisuće i osam stotina stranica. U književnosti sjeverne Hrvatske tom se djelu po *obujmu* približava samo *Pabulum spirituale/Hrana duhovna* (1715—1734) Gašparotijeva nešto starijeg suvremenika Štefana Zagrepca (1669—1742), sa svojih pet knjiga i nešto više od tri tisuće stranica.

Ono što danas znamo o životu i o radu Hilariona Gašparotija, najvećim dijelom treba zahvaliti istraživanju književnoga povjesničara Franje Galinca.¹ Nekoliko podataka o Gašparotiju našao je u djelu historičara pavlinskoga reda Nikole Bengera (1695—1766),² a sasvim kratke zabilježke u djelu Josipa Bedekovića (1687 [1688?]—1760),³ također pavlinskoga historičara, i u jednom anonimnom rukopisu⁴ za koji F. Galinec pretpostavlja da ga je možda također sastavio N. Benger. Oskudne su i vijesti što nam ih o njemu pru-

¹ F. Galinec, *Habdelićev utjecaj u Gašparotijevoj legendi »Cvet sveteh«*; poblizje vidi ovdje u *Literaturi*.

² *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis ordinis S. Pauli Primi Eremitae provinciae Croatico-Slavonicae. Opera et industria adm. r. p. Nicolai Bengera b. em. P. P. S. Theologiae doctor.* — Prijepis Bengerova rukopisa čuva se u knjižnici Čazmanskoga kaptola u Varaždinu; sign.: br. XV. — O Gašparotiju govori pod god. 1752, 1761. i 1762. (F. Galinec, *Habdelićev utjecaj* [...], str. 110.)

³ *Liber vitae et mortis sive Catalogus vivorum et mortuorum fratrum ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae provinciae Croato-Slavonicae professorum. Ad futuram rei memoriam per r. p. Josephum Bedekovich, ordinis eiusdem provinciae secretarium compilatus, anno Domini 1736.* — Čuva se u knjižnici Čazmanskoga kaptola u Varaždinu; sign.: *Rukopisi*, br. 6. (F. Galinec, *Habdelićev utjecaj* [...], str. 111.)

⁴ *D. O. M. A. Liber vitae et mortis sive Catalogus fratrum ordinis S. Pauli Primi Eremitae, almae provinciae Hungariae juxta senium emissae professionis, actu vivorum et mortuorum conscriptus anno D. 1760.* — Čuva se u knjižnici Čazmanskoga kaptola u Varaždinu; sign.: *Rukopisi*, br. 7. (F. Galinec, *Habdelićev utjecaj* [...], str. 111.)

žaju mađarski historičar Elek Horányi,⁵ Baltazar Adam Krčelić⁶ i Tomaš Mikloušić⁷.

Nešto opširnije o Gašparotiju govori Pavao Josip Šafařík,⁸ ali navodi krivu godinu (1712) piščeva rođenja i bilježi netočan bibliografski opis njegova djela, s isto tako netočnim godinama tiskanja pojedinih knjiga. Napomenu ispod opisa Šafařík započinje riječima »Nach einer andern Nachricht [...]«, što dokazuje da je podatke o djelu dobio sa dviju strana, od dva svoja informatora, odnosno da djelo nije imao u ruci. Na temelju te »druge obavijesti« u napomeni daje i drugu pretpostavku o godinama izlaženja *Cveta sveteh*, ali ni ta nije točna.

Sakupivši te prilično škrte podatke, F. Galinec je nastavio vlastito istraživanje Gašparotijeva života i proučavanje njegova *Cveta sveteh*. Osobitu je pozornost posvetio pitanju domaćih i stranih izvora kojima se pisac služio, a uz to je detaljno usporedio pojedine motive koji se u tom djelu javljaju (npr. motive iz Ezopovih basana, Edipov motiv, motiv o rajskoj ptici, o djevojci bez ruku) s istim motivima u nekih starijih ili Gašparotiju suvremenih pisaca, pa i u bosanskoga pisca Matije Divkovića (1563—1631).

Na temelju radova F. Galinca, zaokruženu je sliku toga kajkavskog književnika dao Vladoje Dukat u svojoj antologiji *Sladki naš kaj* (Zagreb 1944). Nakon njega, na Gašparotija i na njegovo djelo nije se više od dvadeset godina osvrnuo nitko, sve do Krešimira Georgijevića, koji ga je plastično ocrtao — uz pomoć Galinčevih rezultata — u svojoj *Hrvatskoj književnosti od XVI do XVIII stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni* (Zagreb 1969).

Razumije se da sam za ovdje objavljeni životopis Hilariona Gašparotija također bila upućena na rasprave F. Galinca; u prikazu *Cveta sveteh* primijenila sam, međutim, podjednako rezultate istraživanja istog autora kao i zaključke do kojih sam došla vlastitim proučavanjem Gašparotijeva teksta.

Literarni se povjesničari slažu da se Hilarion Gašparoti rodio u Samoboru i da je umro u Lepoglavi 6. ožujka 1762, ali u podatku o godini njegova rođenja oni se razilaze: neki su zabilježili da je umro s pedeset godina, što bi značilo da se rodio 1712, pa pojedini od njih tu godinu i navode. U spomenuti rukopis J. Bedekovića uneseno je, međutim, da je Gašparoti umro sa četrdeset i

⁵ E. Horányi, *Memoria Hungarorum*. Viennae 1775—1777. Vidi II, 4.

⁶ B. A. Krčelić, *Annuae sive Historia* [...]. *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, JAZU, XXX, Zagrabiae 1901, str. 552.

⁷ T. Mikloušić, *Izbor dugovanj vsakovrsneh*. Zagreb 1821, str. 95.

⁸ P. J. Šafařík, *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*. Prag 1865, str. 284. i 367.

osam godina,⁹ što daje 1714. kao godinu rođenja. Taj je podatak, kao točan, prihvatio već Ivan Tkalčić, a potvrdio ga je F. Galinec vlastitim Gašparotijevim riječima: »Vu Lepiglavi leto starosti moje 46. Od poroda Tvojega Divojačkoga 1760.« (*Cvet sveteh*, IV, str. 8). Ako je, dakle, Gašparoti 1760. imao četrdeset i šest godina, a umro je 1762. sa četrdeset i osam, tada je točna 1714. kao godina njegova rođenja.

Gašparoti je stupio u pavlinski red te je najveći dio svoga života proveo u lepoglavskom samostanu, što dokazuje naprijed navedena datacija, pa i ova njegova rečenica: »Opomina takaj mene na pobožnost proti Tebi [tj. prema Djevici Mariji] kloster lepoglavski, vu kojem Cvet đv skupa spravil jesem« (*Cvet sveteh*, IV, str. 6). U Lepoglavi je Gašparoti vršio dužnost propovjednika, a postigao je i položaj zamjenika poglavara (vicarius provincialis).

Analiziravši latinskim jezikom pisane aprobacije Gašparotiju suvremenih cenzora u pojedinim knjigama (I, III, IV) *Cveta sveteh*, F. Galinec je utvrdio i ove podatke: da je pisac bio član hrvatske provincije pavlina, da je njegovo djelo napisano hrvatskim jezikom i namijenjeno puku koji nije vješt latinskom jeziku, da se *Cvet sveteh* čita s nasladom i da će svakoga Hrvata poticati na krepostan život. U tim je cenzurama izražena i želja da to djelo ni u budućnosti ne izgubi od svoje književne vrijednosti.

U svom već spomenutom rukopisu, N. Benger ističe da je Gašparoti bio »religiosus, pius et eruditus«, a P. J. Šafařík daje mu istu karakteristiku: »Seine Frömmigkeit und Gelehrsamkeit wurde sehr gerühmt« (navedeno djelo, str. 284). Taj je pavlinski redovnik zaista bio ozbiljan, ustrajan i savjestan književni i znanstveni radnik. Izrazito sklon puku i odan svom kajkavskom zavičaju, on je u svakoj prilici isticao svoj »Horvatski iliti Slovenski orsag«, ali ujedno je iskreno bio povezan sa čitavim hrvatskim narodom, pa *Cvet sveteh* namjenjuje i čitateljima izvan kajkavskoga područja.

To su, na žalost, svi podaci koji su dosad istraženi o životu Hilariona Gašparotija, i mišljenja koja su o njemu kao čovjeku i književno-znanstvenom radniku već utvrđena ili se na osnovi njegova djela mogu izvesti. O njegovu školovanju, o datumu ulaska u pavlinski red, o eventualnom studiju u inozemstvu ili o putovanjima po Hrvatskoj, o tome je li mu *Hilarion* krsno ili redovničko ime — o svemu tome zasad ne znamo ništa. Ipak, postoji nada da će se podaci o njemu popuniti kad se jednom prouči sva građa koja je, nakon ukinuća pavlinskoga reda (1786), iz Lepoglave prenesena u Mađarsku. Ta se nada temelji na činjenici što je upravo u

⁹ Budući da je J. Bedeković umro 1760, dvije godine prije Gašparotija, taj podatak očito ne potječe od njegove (Bedekovićeve) ruke. Nisam imala mogućnosti da to provjerim.

toj građi mađarski slavist László Hadrovics pronašao nove detalje o životu pavlina Ivana Belostenca, pa i (jedini?) primjerak njegova djela *Deset propovijedi o Euharistiji* (Graz 1672), koji je našoj zemlji vraćen i danas je pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Po glavnini svoga sadržaja, Gašparotijev *Cvet sveteh* pripada hagiografsko-taumaturskoj literaturi. Kako naslovne stranice kazuju, tu su obrađeni životi »svecev, koteri vu našem Horvateckem iliti Slovenskem orsagu [...] poštuju se. Skupa i drugih svecev osebujnješega i svetešega žitka«; u sklopu svetačkih životopisa Gašparoti opisuje i neka čudesa koja su se događala u toku života pojedinih svetaca. Uz to, djelo ima i homiletički karakter, jer autor svakoj knjizi dodaje propovijedi u kojima razmatra grešne navike svojih suvremenika, ne samo puka već i ostalih slojeva tadašnjega društva.

Unatoč tome što *Cvet sveteh* osim životopisa sadrži i propovijedi, Gašparoti ističe da on nije propovjednik već da je historičar (»Ali kajti ovde nesem prodekator, nego hištorije pisec, zato nadalje šetujem«; III, str. 625). Ipak, priznaje da je, propovjedniku za volju, zadatak historičara mjestimice prekoračio (»Noverit praeterea prudens lector me hic egisse non praedicatorum sed historicum, cuius leges subinde in gratiam praedicantium transilivi«; III, str. 9). Po sadržaju svoga djela i po metodi svoga rada, Gašparoti je uistinu ponajprije historičar, crkveni historičar, ali — kako je to sam potvrdio — on je donekle i propovjednik. Citate iz *Svetoga pisma*, nagovaranje na krepostan život, moralne pouke, sve to unosi podjednako u životopise svetaca kao i u propovijedi.

Kao propovjednik lepoglavskoga samostana, Gašparoti je svakako raspolagao obilnom rukopisnom građom vlastitih crkvenih govora, pa se može pretpostaviti da je upravo ta građa bila temelj na kojem je on kasnije izgradio svoje propovjedničke tekstove određene za tisak. U tim su tekstovima osobito zanimljivi oni u kojima razmatra slavljenje pokladnih dana (knj. I). Pošto je najprije historijski prikazao postanje i razvitak pokladnih običaja, on u daljem tekstu oštro osuđuje razuzdanost, obijesno veselje, prurušavanje i razna zla koja se tih dana događaju. Kad je u Beču 1677. i 1678. o pokladama bilo dopušteno »preoblačenje norsko i maškara«, odmah je nakon toga, kaže Gašparoti, nastupila i kazna kao posljedica grijeha: najprije kuga, koja je pomorila više od stotine tisuća ljudi, a nedugo zatim i šestomjesečna turska opsada Beča (1683). — Iz Gašparotijevih propovijedi, pogotovu iz ovih o pokladnim danima, vidi se da su njega, kao svećenika, neke pojave u društvu toga vremena duboko uznemirivale.

U četvrtu knjigu *Cveta sveteh* uvrštena je *Prodeka II. sprevodna g. plebanuša Ferenca Gluščić vel. NN.* (str. 834—846), to jest

po svim pravilima tadašnje retorike sastavljen pogrebni govor Franji Glušiću¹⁰ (1690—1758), župniku u Bednji, za kojega Gašparoti tu prvi donosi pouzdanu vijest da je bio mecena djela *Posel apoštolski* Jurja Muliha (1694—1754).

Svjestan da je velik dio hrvatskoga naroda religiozno i moralno zaostao i da mu je knjiga prijeko potreba, Gašparoti na naslovnim stranicama svoje djelo biranim sklopom riječi namjenjuje »vsem vernem kršćanskem dušicam Horvatckoga orsaga na napredek«. Ako se sintagma *kršćanske dušice* poveže s eufemističkim riječima *na napredek*, jasno je da je autor pod tim mislio religiozno i moralno prosvjeđivanje upravo puka, jer je tom dijelu hrvatskoga naroda napredek i bio potreban. — Druga je zadaća Gašparotijeva djela da posluži »duhovnem pastirom na polehčicu prodekuvanja«, to jest da svećenicima bude priručnik pri sastavljanju crkvenih govora.

Cvet sveteh nije posvećen nekom odličniku, kako se to često činilo u barokno dugačkim naslovima kajkavskih izdanja ili u posvetnim tekstovima tih publikacija, već Djevici Mariji, kojoj se u razdoblju starije kajkavske književnosti iskazivalo osobito štovanje. Svaka knjiga toga djela popraćena je zanosnim »alduvanjem« Bogorodici — posvetnim tekstom na kajkavskom jeziku, sastavljenim u njezinu čast. Svakoj je dodan i po jedan vrlo lijep nesigirani bakrorez s reprodukcijom kipova Djevice Marije iz četiriju njezinih svetišta u Hrvatskoj (Marija Bistrica, Lobar, Veternica, Hotčura/Očura). — Isusovac Juraj Habelić (1609—1678), svojim *Zrcalom Marijanskim* (1662), i pavlin Hilanion Gašparoti, svojim *Cvetom sveteh*, najistaknutiji su mariolozi starije kajkavske književnosti.

Naslovne stranice *Cveta sveteh* označene su godinom kada je rukopis pojedine knjige završen i kada je tiskan. Rukopis prve knjige bio je spreman za tisak 1750, a tiskan je u Grazu 1752. (982 str.); rukopis druge priređen je 1754, a tiskan je 1756, također u Grazu (923 str.); rukopis treće završen je 1758. i tiskan u Beču 1760. (987 str.), a iste je godine bio već priređen i rukopis četvrte knjige, koji je doštampam 1761, opet u Beču (869 str.). Prema tome, ako se uzme 1714. kao godina Gašparotijeva rođenja, rukopis prve knjige završio je kad mu je bilo trideset i šest godina, a od tada pa do izlaska iz tiska posljednje knjige prošlo je jedanaest godina. Kako su i pripremni radovi bezuvjetno trajali duže vrijeme, proizlazi da je Gašparoti svom opsežnom djelu posvetio najbolje razdoblje svoga života. A živio je razmjerno kratko: naredne

¹⁰ Vidi ovdje u *Literaturi* članak F. Galinca, *Tko je bio književni mecena Mulihev?* — Prezime *Gluschich* F. Galinec zabunom čita kao *Glušić*.

godine po izlasku iz tiska četvrte i završne knjige *Cveta sveteh*, autor je toga djela, kako je već spomenuto, u svojoj četrdeset i osmoj godini umro.

Na naslovnim stranicama pojedinih knjiga *Cveta sveteh* Gašparoti navodi da je životopise svetaca preveo iz djela pisanih »vsakojačkom vre jezikom, kakti španjolskem, latinskem [talijanskim], francuskem, nemškem« (knj. I), »vugerskem, češkem, poljskem etc.« (knj. II), »dalmatinskem, grčkem etc.« (knj. III), »dijačkem [latinskim], lužitanskem [portugalskim], krajskem [slovenskim] etc.« (knj. IV). Teško je vjerovati da je Gašparoti u potpunosti vladao svim tim jezicima. Da je izvrsno poznao latinski jezik, u to se uopće ne može sumnjati, a nije isključeno da je znao još i koji od spomenutih zapadnih ili slavenskih jezika; ostalima mora da se u većoj ili manjoj mjeri pasivno služio. Iz toga se može naslutiti da je prošao solidno školovanje i da je više nauke možda završio u inozemstvu. U svakom slučaju, njegova je intelektualna razina bila vrlo visoka.

Kao i neki drugi kajkavski pisci, i Gašparoti u svoj tekst unosi razne zastrašujuće zgode (primjere, »hištorije«, »pelde«), kojima je cilj da njegovo izlaganje učine što življim i da grešnike privedu kreposnu životu. Iako sadržaj tih zgoda često nadilazi mogućnost i vjerojatnost, Gašparoti je pritom ipak relativno umjeren — za razliku, na primjer, od patra Štefana Kapucina, a pogotovu od Stefana Fučka, koji pravim majstorstvom nižu jezovite događaje i nastoje svojim čitateljima utjerati strah u kosti. Takvi primjeri nisu originalan rad naših pisaca, već su najvećim dijelom prevedeni, prerađeni ili jednostavno preuzeti iz drugih autora, kako to Gašparoti sam potvrđuje: »Ovo, vendar, zadnjič tebe, dragi čtavec, opomenuti moram: da ako koja ovdí vu činih kruto čudnovata najdeš, znaj da nis z moje glavice ova iznesel niti zmislil, nego iz druge knjižice (kakti pčelica med iz rožic) simo skupa zebrał i postavil jesem« (*Cvet sveteh*, I, str. 7). Te riječi, naoko manje važne, kazuju mnogo: ispričavajući se, naime, kritički raspoloženim čitateljima zbog onoga što bi im se u primjerima svetaca moglo činiti »čudnovito« (nevjerojatno), pisac neizravno priznaje da i on sam neke od pripćenih zgoda smatra za pretjerane. Taj ulomak na svoj način potvrđuje njegov kritički stav prema sadržaju unesenih primjera, a time i njegov intelektualni domet.

Jednako kao na naslovnim stranicama, Gašparoti i u tekstu svoga *Cveta sveteh* na nekoliko mjesta ponavlja da se, radeći na tom djelu, služio mnogim izabranim i značajnim piscima i knjigama, pa kao potvrdu za to u prvoj knjizi *Cveta sveteh* (str. 8—9) donosi *Imenik piscev, ktomu i knjig*, koji sadrži dvije stotine naslova povijesnih i crkvenopovijesnih, rukopisnih i tiskanih djela

i iménā pisaca, iz kojih je crpao, a u drugoj knjizi (str. 24), u *Imeniku piscev i knjig*, bilježi još osamdeset i dva svoja izvora. Imena onih pisaca iz kojih je također crpao a nije ih unio u imenike, navodi ili u marginalnim bilješkama uz tekst ili ih uopće ne spominje.

U te su obilne popise unesena imena i nekih naših pisaca. Razumije se da je Gašparoti za svoje djelo proučio latinskim jezikom pisane manuskripte historičara pavlinskoga reda, Križevčanina Nikole Bengera i Štajerca Andrije Eggerera (u. 1672), koje navodi i u imenicima i u marginalnim bilješkama uz tekst. Od pisaca koji su se služili hrvatskim jezikom, u popisima ili u marginalnim bilješkama spominje, na primjer, Istranina Franju Glavinica (1586—1650) i kajkavske pisce Jurja Habelića (1609—1678), Štefana Fučka (1691—1747) i Jurja Muliha (1694—1754). Gašparoti je, međutim, crpao iz mnogo većega broja hrvatskih pisaca, ali jedan dio njih ipak ne citira. F. Galinec je s toga gledišta proučio *Cvet sveteh* i utvrdio da se njegov autor služio djelima četrnaestorice naših pisaca koji su svoja djela sastavljali na hrvatskom ili na latinskom jeziku.¹¹

Priređujući *Cvet sveteh*, Gašparoti je izuzetno obilno crpao iz djela *Prvi oca našega Adama greh* (1674) svoga, stotinjak godina starijega, prethodnika Jurja Habelića, kojega redovito i citira. Iz toga djela preuzima čitave priče (primjere) i unosi ih u svoje povijesti o pokladnim danima (*Priložek k prvoj strani za tri fašenske dneve prodeke zadržavajući; Cvet sveteh*, I, str. 938—981). Prema F. Galincu, koji je i tu pojavu detaljno proučio, takva zajednička mjesta pokazuju »neobičnu njihovu stvarnu i stilističku istovjetnost«, odnosno: »Čitave rečenice, red riječi, pa i same pojedine riječi u oba su teksta potpuno iste, jer Gašparoti Habelićev tekst kao svoj prvotni predložak naprosto ad verbum prepisuje, i gotove priče prenosi u sastav *Cveta sveteh*. U njihovim primjerima nemamo samo sadržajnu, već i potpunu tekstualnu istovjetnost.«¹² Te bi tvrdnje trebalo preispitati, jer već površna usporedba pokazuje da Gašparoti posuđene priče ipak nije bez izmjene prepisivao; on je svoj jezični izraz u odnosu prema Habelićevu — u maloj mjeri ali ipak — redigirao, točnije: modernizirao. U stoljeću koje je proteklo između djelovanja te dvojice pisaca, kajkavski se književni jezik prirodno razvijao, pa je Gašparoti osjetio da preuzete tekstove mora uskladiti s načinom izražavanja svoga vremena. To je razlog što on u prenesenim primjerima ponegdje mijenja red riječi ili što novijim izrazima i oblicima zamjenjuje one koji su u Habelićevo vrijeme bili uobičajeni, a stoljeće kasnije djelovali su već pomalo zastarjelo.

¹¹ Poblize o tome u radu F. Galinca, *Habelićev utjecaj* [...], str. 122. i d.

¹² F. Galinec, *Habelićev utjecaj* [...], str. 135. i d.

Želim se potanje osvrnuti na neka njemačkim jezikom pisana djela na koja se Gašparoti u *Cvetu sveteh* oslanja, iako ih ne navodi. Utvrdila sam, naime, neke dodirne točke *Cveta* s djelima njemačkoga pisca, propovjednika i satiričara Abrahama a Santa Clara (Ulrich Megerle; 1644—1709), umjetnika baroknoga stila, kao i s anonimnim djelom *Centi-Folium Stultorum* (*Stolisnik luda*),¹³ koje tom autoru neki pripisuju, a neki mu autorstvo te satire osporavaju. Premda se nisam mogla upustiti u *detaljno* uspoređivanje tih djela sa *Cvetom sveteh* — jer bi to prelazilo okvir moga zadatka u vezi s kajkavskim piscima — utvrđene sličnosti ipak iznosim, jer one dopuštaju određeni zaključak, a ujedno književne povjesničare upućuju na daljnje istraživanje.

Već na naslovnim stranicama svojih knjiga Gašparoti ističe da je živote i čine svetaca birao »iz vnogeh veruvanja vredneh i potvrdeneh piscev«, a opširnije to obrazlaže u predgovoru prvoj knjizi (I, 7), u citatu iz stavka kojega sam dio već navela: »Zbiral sem zato, kuliko najbolje je bilo moguće, vsakojačke zebrane i potvrđene knjige, iz kojeh lepša i istinskeša sim postaviti nakanil jesem; [...] znaj, da nis z moje glavice ova iznesel niti zmisllil, nego iz druge knjižice [...] simo skupa zebrał i postavil jesem«. Taj svoj *ceterum censeo* kraćim riječima ponavlja i u četvrtoj knjizi (IV, 9): »iz knjig vnogeh piscev van ova zneta jesu«. U predgovoru *Centi-Foliumu* autor također govori o svom povodenju za drugim piscima (str. 8): »Jedoch ist nicht ohne/dass zuweilen verschiedene Historien und Fabeln/wie auch allerhand geist- und weltliche Sitten-Lehren/aus andern bewehrten Scribenten/so zu dieser *Materia* dienlich/heraus genommen worden; [...] und werden wenig *Authores* und *Scribenten* seyn/welche ohne Mithülff anderer Bücher/aus eignen Kopff alles und jedes auf die Bahn gebracht/und mit nur ihrer eignen Feder gepranget haben; [...]«¹⁴ (»Ipak, ne može se poreći da su razne pripovijetke i priče, kao i svakovrsne nabožne i svjetovne moralne pouke, kojiput preuzete iz drugih značajnih pisaca koji su za ovu građu mogli poslužiti; [...] a ima malo autora i pisaca koji bi sve i svašta mogli iznijeti na svjetlo dana bez pomoći drugih knjiga, iz vlastite glave, i koji bi se mogli ponositi vlastitim perom; [...]«). Teško bi bilo tvrditi da se Gašparoti na citiranome mjestu poslužio upravo ulomkom iz *Centi-Foliuma*, jer i neke njegove preteče na području kajkavske književ-

¹³ Zahvaljujem dru Wolfgangu Kessleru (SR Njemačka) što mi je ljubezno poslao pretisak djela *Centi-Folium Stultorum*, koji je objavljen u Dortmundu 1978. To novo izdanje popraćeno je pogovorom Wilfrieda Deuferta; autora toga pogovora ovdje na više mjesta navodim.

¹⁴ Kako se vidi iz ovoga citata, djelo *Centi-Folium Stultorum* pisano je baroknim stilom i starijim njemačkim jezikom. Atributu *bewehrt* (danas: *bewährt*), koji je tu upotrijebljen u današnjem značenju 'dokazan, istaknut, značajan', u Gašparotija odgovara izraz *potvrden*, koji je točan i, zapravo, vrlo dobar.

nosti — oni koji su svoja djela kompilirali — u svojim predgovorima na isti način obrazlažu metodu svoga rada. Pa ipak, oba navedena ulomka sadrže istu misao, pa se već na temelju te podudarnosti ne može isključiti naslućivanje da je Gašparoti poznavao djelo *Centi-Folium Stultorum*.

Mnogo su očitiije druge neke dodirne točke. Kad Gašparoti u propovijedi *Na fašenski tork prodeka* (I, str. 968. i d.) govori o pokladnom prurušavanju koje je 1677. i 1678. u Beču bilo dopušteno, on u vezi s istom pojavom u nas kaže da tada »skoro ni bilo najti človeka spametnoga, koteri se ne bi bil obrnul na norca«, pa nabraja »orehove norce, zobene norce, iz cukora norce, figove norce, piliša i jeliša norce, bala norce, muške [seljačke] norce, ciganske norce, trbušaste norce, gljumpaste norce, šantave norce, smrduče norce, oguljene norce; norce zvončeci, norce prez zvončeca, norcé z devenicum, norce prez devenice; svinске norce, oselske norce etc. etc.« (I, 973). Taj mi se ulomak u Gašparotijevu tekstu odmah učinio kao »strano tijelo«. I nisam se prevarila. U predgovoru *Centi-Foliumu* (str. 7) autor također navodi razne vrste »Narren«, to jest: »[...] Wein-Narren/Brein-Narren/Katzen-Narren/Spatzen-Narren/Sau-Narren/Fress-Narren/Press-Narren [...]«, i tako ih niže kroz nekih četrnaest redaka. Tu, prije svega, treba citirati ulomak u kojem W. Deufert (pogovor *Centi-Foliumu*, str. 525) tumači pojam *Narr* u njemačkog autora: to nije lik »eines geistig oder körperlich defekten, folglich ab-normen Menschen« (»duševno ili tjelesno defektnoga čovjeka, dakle čovjeka koji odudara od norme«), već univerzalni medij koji treba da objasni »das breite Spektrum menschlichen Fehlverhaltens auf allen Gebieten der Moral, des Glaubens oder auch nur der gesellschaftlichen Konvention« (»široki spektar ljudskoga pogrešnog vladanja na svim područjima morala, vjere, pa i same društvene konvencije«). Takvo značenje ima i riječ *norc* koju Gašparoti upotrebljava u navedenom ulomku, pa i na više mjesta u svom tekstu. Iako se atributi uz pojedine *norce/Narren* u citatima iz *Cveta* i iz *Centi-Foliuma* uglavnom ne podudaraju, sadržajna sličnost tih ulomaka ne može biti slučajna. Možda nije nevažno da spomenem i ovo: dok autor *Centi-Foliuma* svoje obilno nabranje prestupnika/grešnika započinje riječima »Ohnmöglich scheint es/dass man aller Narren Anzahl könne deutlich fürtragen«, Gašparoti na kraju svoga niza postavlja retoričko pitanje: »[...] ar gdo more vse izbrojiti norce?« — što je ponešto skraćen, ali ipak gotovo točan prijevod njemačke rečenice.

Među svojim prestupnicima/grešnicima Gašparoti spominje i »norce z devenicum, norce prez devenice« (kajk. *devenica* = štok. *kobasica*): Bilo bi zaista neobično da je Gašparoti te riječi u svoj tekst unio bez poticaja sa strane. A taj je i opet našao u *Centi-Foliumu*. Autor njemačkoga djela ističe, naime, u predgovoru (str. 6) da ne želi govoriti o ljudima bolesne fantazije (koje također oz-

načuje riječju *Narr*, ali luči ih od prestupnika/grešnika), pa za takve navodi nekoliko primjera. U jednom od njih pripovijeda o čovjeku koji je sebi uobrazio da ima nos veličine slona te nikome nije dopuštao da mu nos dirne. Neki ga je liječnik oslobodio te fiksne ideje tako što mu je uz nos prislonio dugačku kobasicu, točnije pečenicu (»Bratwurst«), koju je zatim obrezao i tako ga izliječio [!]. Nije teško posumnjati da je i to mjesto u Gašparotija zaostalo nakon čitanja *Centi-Foliuma* — možda čak samo u njegovoj podsvijesti.

Obarajući se na pokladno prerušavanje u Beču 1677. i 1678, Gašparoti tvrdo vjeruje da je zbog toga grijeha Bog Bečane kaznio kugom (koja je trajala do 1679). Njegov sažeti prikaz te pošasti mogao je nastati ugledanjem u djelo *Merks Wien!* kojemu je autor Abraham a Santa Clara. Djelo je objavljeno 1679. »unter dem Eindruck der Pest« (»pod dojmom kuge«; W. Deufert) i u njemu Abraham tu epidemiju razmatra s religiozno-moralnoga gledišta. Tu je Gašparotijevo naslanjanje na njemačko djelo teško osporiti. Ali ni kuga nije bila »zadosta srditosti božanski«, nastavlja Gašparoti, pa se uskoro na nebu iznad Beča pokazala velika zvijezda repača, »za kojum plemeniti Bečki varaš pod nemilosrdnim opseđanjem turskoga krvoločtva celeh šest mesec je se potil« (1683). Taj je ulomak možda u vezi s Abrahamovim djelom *Auff, auff, ihr Christen* (1683) koje je nastalo »als Warnung vor der Türkengefahr« (»kao upozorenje na tursku opasnost«; W. Deufert); to, međutim, iznosim samo kao naslućivanje bez podloge, jer Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu to djelo ne posjeduje, pa usporedbu nisam mogla provesti.

Predgovor *Centi-Foliumu* sadrži (str. 8) poznatu latinsku izreku »Stultorum infinitus est numerus«, a istu izreku navodi Gašparoti u propovijedi *Na fašensku nedelju prodeka* (I, str. 939. i d.); prvi na nju nadovezuje njemački prijevod »Die Narren sind ohne Zahl und ohne Ziel«, a drugi je popraćuje kajkavskim prijevodom »Norcov neizbrojeni broj vidi se«. Ista latinska izreka u obadva djela i sličnost prijevoda može biti i opće mjesto, može biti i slučaj, ali ako se uzmu u obzir ostale podudarnosti, u slučaj je teško vjerovati.

Na temelju iznesenoga može se izvesti zaključak da je Gašparoti poznavao anonimnu satiru *Centi-Folium Stultorum*, pa i Abrahamovo djelo *Merks Wien!*, a vjerojatno i njegovo djelo *Auff, auff, ihr Christen*. Jesu li pojedina podudaranja *Cveta sveteh* s tim njemačkim publikacijama rezultat samo Gašparotijeva čitanja tih knjiga i njegova nesvjesnog povodenja za njima, ili ih je on svjesno prihvatio kao svoje izvornike, moći će pokazati tek detaljno istraživanje; pritom će se možda otkriti i druge dodirne točke koje su meni pri letimičnom uspoređivanju promakle.

F. Galinec je utvrdio da su Gašparotijevi popisi izvora s obzirom na domaće i slavenske autore prilično nepotpuni. Pretpostav-

ljam da nije naveo ni sve strane izvore — kao što nije naveo ni *Centi-Folium Stultorum* i spomenuta Abrahamova djela. Taj se postupak, međutim, ne smije shvatiti kao plagijat, jer je kompiliranje bez naznake izvora, pa i prevođenje bez naznake predloška, u starijoj kajkavskoj književnosti — i ne samo u toj književnosti! — bilo dopušteno i uobičajeno. Govoreći, naime, o istoj pojavi u njemačkoj baroknoj literaturi, W. Deufert u pogovoru *Centi-Foliumu* (str. 522) kaže: »Zitate aus 'bewehrten Scribenten', das heisst aus der Hl. Schrift, den Kirchenvätern oder den Schriften der griechischen und römischen Klassiker, galten keineswegs als Plagiat oder Eingeständnis geistigen Unvermögens, sondern als Autoritätsbeweis, um die eigene Argumentation zu stützen oder zu illustrieren« (»Citati iz 'potvrđenih pisaca', to jest iz *Svetoga pisma*, iz crkvenih otaca ili iz spisa grčkih i rimskih klasika, nikako se nisu smatrali kao plagijat ili kao priznanje duhovne nemoći [autora], već kao dokaz o ugledu [drugih autora], kako bi se vlastita argumentacija poduprla ili ilustrirala«). Sve to treba istaknuti u obliku kajkavskih pisaca kojima se zamjera da su, ne navodeći svoje izvore, pabirčili iz tuđih djela. Tko im je naklonjen, taj će između redaka *kompiliranih* djela lako nazrijeti izvanredne jezične i stilske vrijednosti, pa i mnoge povijesne i kulturne činjenice iz toga vremena, koje zaslužuju pažnju.

Nekoliko dodirnih točaka između *Cveta sveteh* i spomenutih njemačkih djela prikazala sam razmjerno opširno zbog toga što one potvrđuju naprijed iznesenu pretpostavku da je Gašparoti poznao njemački jezik te da je njime čak dobro vladao — a to oparavdava naslućivanje da se školovao na nekom od njemačkih visokih učilišta. Ako se, međutim, Gašparotijevo naslanjanje na ta njemačka djela poveže s već ranije utvrđenom činjenicom da je Štefan Škvorc tridesetak godina prije izlaska iz tiska prve knjige *Cveta sveteh* (1752) objavio svoj kajkavski prijevod/preradbu Abrahamova djela *Etwas für Alle* (1699) pod naslovom *Hasnovito z slatkem* (1724),¹⁵ tada se iz svega može zaključiti da se kajkavski pisci u svom književnom radu nisu oslanjali samo na izvore pisane latinskim jezikom, na *Sveto pismo*, na crkvene pisce i na latinske klasike, da literarno nisu živjeli izolirano, zatvoreni u granice kajkavskoga odnosno hrvatskoga područja, već da su pratili i književna strujanja na Zapadu, posebno na području njemačkoga jezičnog izraza.¹⁶

¹⁵ Miroslava Despot, *Abraham a Santa Clara u hrvatskoj preradi Stjepana Škvorca-barnabite*, Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955, str. 185—199. — Nikola Pribić, *Die Ständesatire »Etwas für Alle« des Abraham a Santa Clara in der kajkavischen Bearbeitung von Stjepan Škvorc*, »Die Welt der Slaven«, V. Wiesbaden 1960, Heft 3—4, str. 386—394.

¹⁶ Svaki od stotinu opisa prestupnika/grešnika popraćen je u djelu *Centi-Folium Stultorum* odgovarajućim, izvrsno izrađenim bakrore-

Kad se promotri impozantan broj izvora koje Gašparoti navodi u svojim imenicima i u marginalnim bilješkama *Cveta sveteh* — bez obzira na to je li se zaista svima služio *de visu* — nameće nam se pitanje gdje je nalazio svu tu golemu i raznoliku literaturu. Ako se školovao u inozemstvu, kao što naslućujem, literaturu je možda djelomice crpao iz biblioteka izvan hrvatskoga područja. No, glavno mu je nalazište svakako bila biblioteka pavlinskoga samostana u Lepoglavi. Taj je samostan, kako je poznato, osnovan još 1400. godine. Stotinu godina kasnije, tu je otvorena i prva gimnazija, uz koju tada već postoji i knjižnica. U toku vremena ta se knjižnica obogaćivala, a posebnu brigu posvetio joj je za svoga generalata Gašpar Malečić (1646—1702), pa se u njegovo vrijeme fond knjižnice sastojao od velikoga broja rukopisa i tiskanih knjiga raznih znanosti i različitih jezika. Godine 1710. generalni je vikar Ivan Krištolovec (1658—1730), kasniji general pavlinskoga reda i prevodilac Tome Kempisa na kajkavski, odlučio da se pristupi gradnji posebne bibliotečne zgrade. Gradnja je trajala godinu dana, a dovršeno zdanje bilo je više od crkve.¹⁷ Činjenica da je knjižni fond zahtijevao posebnu zgradu i da je ona nadvisivala i samu crkvu, rječito govori o bogatstvu te knjižnice. Iz toga postaje jasno da je Gašparoti svoj *Cvet sveteh* mogao izraditi i ne napuštajući lepoglavski samostan, gdje mu je najveći broj navedenih izvora bio pri ruci.

Zbornik *Cvet sveteh* nije običan prijevod i nije samo kompilacija, kako to njegov autor tvrdi. U tom djelu bezuvjetno ima i originalnoga rada Gašparotijeva. Izvorni su prije svega njegovi kajkavskim jezikom pisani predgovori prvoj, drugoj i četvrtoj

zom (autor: Johann Christoph Weigel, 1654—1726). Uz opis čovjeka koji je opsjednut čaranjem (*Zauberey-Narr*; str. 499/500, 502—503) dodan je bakrorez (str. 505) koji prikazuje čarobni krug na križanju putova, osvijetljen punim mjesecom i omeđen gorućim svijećama, usred kojega stoji čovjek s luđačkom kapom na glavi; njemu zdesna vračara čita iz knjige i prutom povlači uz rub kruga; s desne je strane vrag jednom nogom zakoračio u krug, a rukom pokušava čovjeku s glave skinuti luđačku kapu, u namjeri da ga izvuče iz kruga. — Taj bakrorez podsjeća se na ono mjesto u komediji *Matijaš, grabancijaš dijak* gdje Tito Brezovački opisuje kako se pravi »ris« i kako se uz pomoć vraga može naći zakopano blago. Navodim sličnosti teksta komedije s bakrorezom: »na Mlade nedelje navečer na jednom križanju putov, ob jednajsti vuri po noći«, »na istom križanju z jednem palašem okolu sebe kolobar opkružiti«, »na kaj dojde vrag«, »ne smete niti peden mesta zvan risa ziti«. — Iako u literaturama, osobito u njemačkoj, postoji više opisa čarobnoga kruga i traženja zakopanoga blaga, ne bi bilo neobično da se Brezovački za svoj tekst poslužio upravo ovim bakrorezom. Jer, i njegovo književno djelovanje potvrđuje da je poznavao literarnu proizvodnju na njemačkom jeziku.

¹⁷ Vidi ovdje u *Literaturi* rad I. Tkalčića.

knjizi,¹⁸ zatim posvetni tekstovi Djevici Mariji, pa ulomci koji sadrže moralnu pouku uz pojedine zgode. Žar koji unosi u svoje povijesti, osobito u one o pokladnim danima, opravdava pretpostavku da je i njih začinio osobnim stavom prema pojedinom problemu; no, to je zadaća daljnjega, potankog proučavanja. Izvoran je, možda čak u cjelini, i nekrolog Franji Gluščiću.

Posebno se želim osvrnuti na Gašparotijeve izvorne kajkavske predgovore, jer ti obiluju zanimljivim i stilski besprijekorno iznesenim mislima o svemu što je autor u vezi sa svojim djelom htio naglasiti i na što je želio upozoriti.

U predgovoru prvoj knjizi govori najprije o konačnom cilju koji je imao pred očima kad je odlučio sastaviti ove svetačke biografije: »Kajti pak reči samo giblju, a pelde vleku, imaš ovdí vu prvi strani, kršćanski i razumni štavec, ne listor gole i prazne reči, nego tulikaj pelde Krištuša, otkupitela tvojega, i svecev njegoveh, [...] Njê marljivo šti i videl budeš, da na veliku pobožnost i svetost geneš se, povlečeš se« (I, str. 2). Gašparoti je, prema tom ulomku, djelom *Cvet sveteh* želio postići da se njegovi suvremenici pvedu za primjerom Krista i svetaca, nastojao ih je potaknuti da svoj život, svoje postupke i svoj odnos prema bližnjemu usklade s moralnim načelima.

Dalje u istom predgovoru pisac iznosi neke svoje značajne tvrdnje, pa i nekoliko važnih podataka. O knjižnim prilikama u sjevernoj Hrvatskoj prije svoga vremena, on kaže: »Ktomu, videl sem, da vnoge, akoprem kruto male knjižice, z našem horvatckem jezikom popisane, jako povoljne jesu bile obodvojega spola ljudem, njê na dobro gibale su, z velikem napretkom njihovem i veseljem pisca« (I, str. 5). Tvrdnju, uvrštenu u taj citat, da je proizvodnja knjige u sjevernoj Hrvatskoj prije njegova vremena bila obilna (*»vnoge [...] knjižice«*; istakla O. Š.), treba prihvatiti kao točnu, jer je tiskanih kajkavskih djela do toga razdoblja postojao znatan broj, ali — samo u razmjeru s nepovoljnim prilikama koje su tada na tom području vladale, a koje su piscima otežavale rad na knjizi. S ovom tvrdnjom treba povezati drugu, iz treće knjige *Cveta sveteh*. Prikazujući, naime, život biskupa Augustina Kažotića, Gašparoti se opet osvrće na količinu dotad tiskanih kajkavskih knjiga. Tu naglašava da ne želi pojedinačno navoditi čuda koja je činio taj zagrebački biskup, »pokendob od toga horvatska knjižica, vre prvo od drugoga obilno ispisana,¹⁹ tebi vnogo vekša posvedočiti more. Ako nju pri rukah nemaš, na samoga sebe krivnu postavi i vekšu želju na zadoblenje knjig horvatskeh vu srcu tvojem zbuditi trsi se; kojeh knjig, ter razlučeneh, više stotine van na

¹⁸ Predgovor trećoj knjizi sastavljen je na latinskom jeziku.

¹⁹ Iako Gašparoti ne navodi naslov te knjige, sigurno je da misli djelo *Življenje blaženoga Gazotti Auguština* (Zagreb 1747), što ga je napisao njegov suvremenik Baltazar Adam Krčelić (1715—1778).

svetlo daneh videl i štel ješem» (III, str. 347). Pored toga što tu svoje suvremenike potiče da nabavljaju knjigu — a što potvrđuje da je nastojao oko širenja djela tiskanih na kajkavskom jeziku — on ujedno tvrdi da je »knjig horvatskeh« (kajkavskih) vidio i čitao više od stotine. Ta brojka nije ni izmišljena ni pretjerana — ona odgovara stvarnosti. Jer, popis kajkavskoga fonda *samo* Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu (a ne i drugih kajkavskih fondova i nalazišta), koji sam izradila prije nekoliko godina (rukopis), sadrži do 1750. godine bibliografski opis naslova *osamdeset* jedinica. I tu nam, dakle, Gašparoti daje točan podatak (»više stotine« = više od stotine), jer su pojedina izdanja do danas propala, pa fond spomenute Biblioteke nije bez praznina.

Navedeni citati svjedoče da je Gašparoti dobro poznao razvitak kajkavske knjižne djelatnosti u prošlosti; a da je pratio i izdavanje djela u svom vremenu, vidi se također iz *Cveta sveteh* gdje mjestimice spominje svoje suvremenike: Stefana Zagrepca, Stefana Fučka, Jurja Muliha i Baltazara Adama Krčelića (ne navodeći njegovo ime) — pisce koji su objavili ili jedno ili više djela ili čak *voluminozne publikacije*. Zbog toga nije jasno na što je u naprijed navedenom citatu (I, str. 5) ciljao riječima »*kruto male knjižice*« (istakla O. Š.). Iza te se izjave nešto krije — jer on se riječima nije nabacivao nasumce — ali nikako želja da obezvrijedi književni rad svojih prethodnika ili svojih suvremenika.

Iz istoga citata proizlazi da je Gašparoti bio obaviješten i o reakciji čitatelja na objavljena djela i o kretanju knjige na kajkavskom terenu. Prema njegovim riječima, to je štivo »obodvojega spola ljudem« bilo veoma povoljno, pa su izdanja »vse na friškom« (I, str. 5, idući stavak) i raspačana. Ni tu Gašparoti nije pogriješio. Poznato je, naime, da je narod kajkavske Hrvatske svojim jezikom pisane knjige rado prihvaćao i da su one sa knjižnoga tržišta vrlo brzo nestajale; a oni primjerci koji su do danas sačuvani, najčešće su upravo od velike uporabe trošni.

U predgovor prvoj knjizi *Cveta sveteh* unesen je i ovaj podatak: »Videl sem tulikaj, da rečene knjižice [...] i bližnji Horvatskoj zemlji ljudi, kakti Bošnjaki, Primorčani i Štajerci, jako željeli jesu; kotereh želju i ja kaj brže to brže spuniti trsil se ješem, vufajući se, da i ove knjižice njim povoljne budu« (I, str. 5). Ni ta konstatacija nije olako nabačena; ona otkriva da je Gašparoti raspolagao točnim obavijestima o proći kajkavskih knjiga i izvan područja sjeverne Hrvatske, to jest da su se one širile po Bosni, Hrvatskom primorju i po Štajerskoj. Pisac *Cveta sveteh*, čovjek širokih vidika, tu posebice naglašava svoju želju da i on, svojim djelom, ugoditi čitateljima u susjednim hrvatskim pokrajinama; onima koji nisu bili kajkavci a ipak su se »hranili« kajkavskom knjigom.

Već spomenuta Gašparotijeva odluka da svoje književne napore posveti prvenstveno puku, zahtijevala je, razumije se, da piše hrvatskim a ne latinskim jezikom. U sjevernoj je Hrvatskoj još

od druge polovine 16. stoljeća postojao otpor »latinaša« protiv pisaca — osobito svećenika — koji su svoja djela objavljivali na materinskom kajkavskom a ne na latinskom jeziku. Da je to »čarkanje« postojalo i u prvoj polovini 18. stoljeća, vidi se iz predgovora *Hrani duhovnoj*, gdje Štefan Zagrebec na takve prigovore i odgovara,²⁰ a da se možda proteglo i preko polovine toga stoljeća, vidi se iz predgovora prvoj knjizi *Cveta sveteh*. Gašparoti je, naime, »od vnogeh čul« da se patru Štefanu Kapucinu zamjera što je »slovenskem jezikom našem kruto hasnovita prodeštva svoja na svetlo [...] postavil« (kurziv O. Š.). Objavljujući svoje djelo, također pisano kajkavskim jezikom, i Gašparoti je, zbog istoga razloga, očekivao napadaje. Ali, prigovore te vrste on već unaprijed odbija. U svoju obranu navodi primjer Francuza, Talijana, Spanjolaca i Nijemaca, koji su životopise svetih s latinskoga prevodili na svoj materinski jezik, s izričitom namjerom da takvo štivo bude moralni vodič upravo puku. »Zakaj, ada, tulik duhovni napredek priprostem pri nas bi se kratil? Ah, ni li jedne babice dušica tak vredna i s predragum krvjum Krištuša otkuplena, kak najspametnešega človeka? Dapače, Bog bi dal, da bi vse ljudctvo Horvatske zemlje čteti znalo z vremenom! Končema tuliko šupeljakov i priprosteh nahajalo se ne bi« (*Cvet sveteh*, I, str. 6). — Je li se zbog primjene kajkavskoga jezika u *Cvetu sveteh* na autora toga djela zaista tko i oborio, nije nam poznato. Ali, u vezi sa sve većim porastom broja kajkavskih čitatelja i sa sve većom potražnjom knjige pisane kajkavskim jezikom, čini se da je Gašparoti od prigovora ostao pošteđen, odnosno da su oko polovine 18. stoljeća protivnici hrvatskoga jezika kao sredstva književnog izražavanja — od jalova posla odustali.

Koliko se Gašparoti pri *prevođenju* tekstova sadržajno udaljio od svojih predložaka, bez detaljnoga bi proučavanja teško bilo utvrditi. Ali, neosporno je da je on svoje djelo uzorno znao zaodjeti u kajkavsko jezično ruho. Pripovijedanje mu teče tako glatko kao da tekst uopće nije preveden, pa je zato teško razlučiti prevedene dijelove od izvornih. Pri pažljivu čitanju *Cveta sveteh*, lako se može razabrati koliko se on trudio da svoj vokabular varira, kako je pomno pazio da na malenu tekstovnu udaljenost isti izraz bez potrebe ne ponovi, kako je za takve slučajeve u svom bogatom intelektualnom rječniku vješto znao pronaći sinonim ili riječ slična značenja. U *Cvetu* gotovo i nema teže razumljivih mjesta, kakva se, na primjer, mogu naći u Jurja Habdelića ili u Ivana Belostenca (u *Deset propovijedi* [...]), pa i u

²⁰ Opširnije o tome: F. Galinec, *Habdelićev utjecaj* [...], str. 120/121, i O. Šojat, *Štefan Zagrebec (1669—1742)*, »Forum« (vidi ovdje u *Literaturi*), str. 1102—1104. — Upozoravam da je u naslovu ovdje navedene moje radnje u »Forumu« zabunom otisnuta 1734. kao godina smrti Štefana Zagrepca; no, on je umro 1742, kako je to uneseno u predgovor toj radnji.

drugih nekih kajkavskih pisaca. Gašparotijev stil nije, doduše, živahan i razigran kao Habelićev, nije svečan kao Belostenčev, ali su njegove rečenice smirene i odmjerene, izbrušene i skladne.

U predgovoru drugoj knjizi *Cveta sveteh*, Gašparoti se s nekoliko riječi osvrće i na grafiju što ju je u svom djelu primijenio: »Niti ne vidim, kaj bi se tebi [čitatelju] ispričati moral zbog dobro nepisaneh rečih; pokehdob nijeden pisec na podane dosehdob pisanja načine horvatskoga jezika ne pazi, nego listor kak reči zgovoriti se mogu. [...]« (II, str. 21). Nije ni bilo potrebno da se Gašparoti zbog svoje grafije ispričava, jer je ona veoma dosljedna. A u njega je, uglavnom, dosljedna i upotreba interpunkcije — ali ta se, razumije se, znatno razlikuje od načina interpungiranja koji je primijenjen u ovdje — novom grafijom — objavljenim ulomcima.

Za razliku od drugih nekih kajkavskih publikacija, tiskarskih se pogrešaka u *Cvetu sveteh* može naći malo — unatoč tome što je djelo vrlo opsežno, a uz to tiskano izvan Hrvatske (Graz i Beč), pa slagari vjerojatno nisu poznavali ni hrvatski jezik ni kajkavsku grafiju. Iz toga bi se moglo zaključiti da je korekturu izvršio autor osobno. Jer, koliko je Gašparoti želio da se *Cvet sveteh* odlikuje svojim sadržajem, jezikom i stilom, toliko je nastojao da ni vanjskom obliku toga djela ne bude prigovora. Ukratko: bio je svjestan odgovornosti koju piscu nameće tako velik zadatak.

Cvet sveteh pripada među one kajkavske književne publikacije koje su na području sjeverne Hrvatske poznjele znatan uspjeh. Premda je autoru prvenstveni zadatak bio da podiže religioznu i moralnu razinu puka, to je djelo postiglo još jednu svrhu: postalo je zabavno štivo, neka vrsta beletristike, te je prodrlo ne samo u seljačke kućerke nego i u građanske domove, pa i u knjižnice odličnika; sa zanimanjem se čitalo u vrijeme kad je objavljeno, ali još i niz desetljeća kasnije. Da je *Cvet sveteh* zaista odgovarao ukusu tadašnjih čitatelja, svjedoči kratka anonimna ocjena što ju je neki suvremeni ili nešto kasniji »kritičar« zabilježio na unutrašnjem omotu jednoga (skladišnog) primjerka toga djela u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu (knj. II): »Kniga ova je lepa.«

Iz svega što je ovdje izneseno, može se zaključiti da je Hilarion Gašparoti shvatio literarne potrebe svojih suvremenika te da njegov veliki trud nije bio uzaludan — u njegovo vrijeme bio je i opravdan i djelotvoran.

BIBLIOGRAFIJA

Djelo Hilariona Gašparotija*

CZVĚT SZVĚTEH, ali SIVLENYE, Y CHĪNI SZVĚTCZEV, koteri vu nassĕm Horvátczkem, iliti Szlovĕnszkem országu z-vekssum pobosnosztjum, y z-prodestvom postujusze. Szkupa, y drugeh szvĕtczev oszebujnessega, y szvetessega sitka; nam na chudo, y naszleduvanye iz vnogeh veruványa vredneh y potvĕrdgyeneh piszczev zebráni. Vszakojachkem vrĕ jezikom, kakti spanyolszkem, latinszkem, franczuszkem, nĕmskem: szvojem országom od vnogeh napĕrvò posztávleni. Vezda pak po dareslyivoszti bosanszki, y miloszĕrdnoszti najszvetesse neba, y zemlye kralyicze Bl. Devicze Marie na Bisztriczí milosche izkazujuche, vszem vĕrnem kĕrschanszkem dussiczam Horvátczkoga országa na napredek, y duhovnem pasztirom za polehchiczu prodekúvanya, na szvetlo za vugodnu duhu podáni. Y na nass szlovĕnszki jezik, z-dopuschenyem poglavarov, po lyublenom trudu P. Hilariona Gasparotti, reda sz. Paula pĕrvoga puschenika, prenesseni, 1750. Stampani vu Gradczu pri odvetku Widmanstadianszkomu, vu lettu Goszponovom 1752.

Vel. 20,4 x 16,6 cm [12] + 982 + [1] str., sa 1 sl.

NSBZ, R II D — 8° — 182

CZVĚT SZVĚTEH, ali SIVLENYE, I CHĪNI SZVĚTCZEV, koteri vu nassem Horvatzkem, ili Szlovenszkem orszagu z-vekssum pobosnosztjum, y z-prodechtvom druge tri meszece leta: maloga travna, rosnyaka, i klaszna postujusze. Zkupa, y drugeh szvĕtczev oszebujnessega, y szvetessega sitka; nam na chudo, y naszleduvanye iz vnogeh veruvanya vredneh, y potvĕrdgyeneh piszczev zebrani. Vszakojachkem vrĕ jezikom, kakti vugĕrszkem, cheszkem, polyszkem, &c. szvojem orszagom napervo posztavlyeni. Vezda pak z-miloschum preszvetle neba, y zemlye kralyicze Blasene Marie Devicze zverhu Lobora milosche izkazujuche, vszem vĕrnem kĕrschanszkem dussiczam Szlovenszkoga orszaga na napredek: à duhovnem pasztirom za polehchiczu prodechtvih, na szvetlo za vugodnu duhu podani. Y na nass szlovenszki jezik z-dopuschenyem poglavarov, po lyublenom trudu P. Hilariona Gasparotti, reda sz. Paula pĕrvoga puschenika, prenesseni, 1754. — Stampani vu Gradczu pri odvetku Widmanstadianszkomu, vu lettu Goszponovom 1756.

Vel. 20,3 x 15,5 cm [2] + 923 + [1] str. + 1 tabla

NSBZ, R II D — 8° — 182

* Grafija Hilariona Gašparotija nije uvijek dosljedna. Najbolje se to vidi po bibliografskim opisima (koji su amo preneseni starom grafijom), gdje se pojavljuju grafijske dublete, npr.: *knyg i knjig, letto i leto, Horvátczkoga i Horvatskoga* itd.

CZVĚT SZVĚTEH, ali SIVLENYE, Y CHINI SZVETCZEV, koteri vu nassem Horvatzkem, iliti Slovenszkem [!] országu z-vekssum pobosnosztjum, y z-prodekum tretje tri meszecze leta: najmre szerpna, veliko-massnyaka, y malo-massnyaka postujusze. Zkupa, y drugeh szvetczev oszebujnessega, y szvetessega sitka; nam na chudo, y naszleduvanye iz vnogeh veruvanya vredneh, y potvêrdgyeneh piszczev zebrani. Vszakojachkem vrê jezikom, kakti dalmatinszkem, gerchkem &c. szvojem orszagom napêrvo posztavlyeni. Vezda pak z-miloschum presalosztne vszeh muchenikov kralyicze Bl. Marie Devicze na Veterniczi milosche izkazujuche, vszem vernem kêrschanszkem dussiczám Horvatzskoga orszaga na napredek, y duhovnem pasztirom za polehchiczu prodekuvanya na szvetlo za vugodnu duhu podani. I na nass szlovenszki jezik z-dopuchenyem [!] poglavarov, po dobrovolynom trudu P. Hilariona Gasparotti, reda sz. Paula pêrvoga puschenika preloseni leto 1758. — Stampani vu Bechu pri Josefu Kurtzböku, leto 1760.

Vel. 20,1 x 16 cm 987 str., sa 1 sl. NSBZ, R II D — 8° — 182

CZVĚT SZVĚTEH, ali SIVLENYE, Y CHINI SZVETCZEV, koteri vu nassem Horvatzkem, iliti Szlovenszkem orszagu z-vekssum pobosnosztjum, y z-prodekum zadnye tri meszecze leta, najmre: lisztopada, vszeszveschaka, y grudna postujusze. Zkupa i drugeh szvetczev oszebujnessega, y szvetessega sitka, nam na chudo, y naszleduvanye iz vnogeh veruvanya vredneh, y potvêrdgyeneh piszczev zebrani, vszakojachkem vre jezikom, kakti diachkem, lusitanszkem, krajnszkem &c. szvojem orszagom napêrvo posztavlyeni. Vezda pak z-miloschum preszvetle neba, y zemlye kralyicze Bl. Marie Devicze zvêrhu Hotchure milosche izkazujuche, vszem vernem kêrschanszkem dussiczam Horvatzskoga orszaga na napredek, y duhovnem pasztirom za polehchiczu prodekuvanya, na szvetlo za vugodnu duhu podani. I na nass szlovenszki jezik z-dopuschenyem poglavarov, po dobrovolynom trudu P. Hilariona Gasparotti, reda sz. Paula pêrvoga puschenika preloseni 1760. — Stampani vu Bechu pri Leopoldu Ivanu Kaliwoda, leto 1761.

Vel. 20,4 x 16,6 cm 869 + [55] str., sa 1 sl. NSBZ. R II D — 8° 182

Literatura o Hilarionu Gašparotiju

Ivan Kukuljević Sakeinski, *Bibliografija hrvatska*. Dio prvi, str. 42, br. 462, Zagreb 1860.

Paul Jos.[ef] Šafařík, *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*. II, str. 367, Prag 1865. [Bibliografska jedinica opisana je vrlo površno.]

- Ivan Tkalčić, *O stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah*, Rad JAZU, knj. 93, str. 78—104, Zagreb 1888.
- Rudolf Strohal, *Svećenici hrvatski književnici u 18. i početkom 19. vijeka okraj Velebita*, Katolički list, teč. 61, br. 34—36 i 42—52, str. 267—285 i 331—414 (vidi br. 35, str. 277), Zagreb 1910.
- Ante Šimčik, *Poklade u staroj kajkavskoj književnosti. Iz »Cveta sveteh« Hilariona Gašparoti, »Obitelj«, ilustrirani tjednik, III, br. 7, str. 98—99, Zagreb, 15. veljače 1931.*
- Franjo Galinec, *Edipov motiv u hrvatskoj kajkavskoj književnosti XVIII stoljeća*, Nastavni vjesnik, XLII, str. 89—96, Zagreb 1933/34.
- Franjo Galinec, *Gašparotijeve reminiscencije na opsadu Beča god. 1683*, Hrvatska revija, VII₂, str. 597—599, Zagreb 1934.
- Franjo Galinec, *»Rajska ptica« u kajkavskoj književnosti*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, XXIX, sv. 2, str. 56—68, Zagreb 1934.
- Franjo Galinec, *Tko je bio književni mecena Mulihov?*, »Narodna starina«, XIII, sv. 34, br. 3—4, str. 139—150, Zagreb 1934.
- Franjo Galinec, *Prilozi za povijest hrvatske književnosti u XVII. i XVIII. stoljeću. »Loci communes« — u pričanju starijih hrvatskih pisaca*, Nastavni vjesnik, XLIII, str. 28—37, 127—142, Zagreb 1934/35.
- Franjo Galinec, *Ezopova basna u hrvatskoj kajkavskoj književnosti XVII i XVIII stoljeća*. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, XXX, sv. 1, str. 32—46, Zagreb 1935.
- Franjo Galinec, *F. Lastrić, S. Fuček, J. Mulih. Sitnije prigodne crte iz naše književnosti XVIII. stoljeća*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, XVI, sv. 1, str. 275—280, Beograd 1936.
- Franjo Galinec, *Habdelićev utjecaj u Gašparotijevoj legendi »Cvet sveteh«, »Vrela i prinosi«, 6, str. 108—138, Sarajevo 1936.*
- Franjo Galinec, *Prilozi za motiv »nesretna i gonjena djevojka« u hrvatskoj kajkavskoj književnosti XVIII stoljeća*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, XXX, sv. 2, str. 1—16, Zagreb 1936.
- Franjo Galinec, *Još tri varijante za Edipov motiv u našoj književnoj predaji iz XVII i XVIII stoljeća*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, XIX, str. 109—115, Beograd 1940.
- Vladoje Dukat, *Hilarion Gašparoti. U antologiji: Sladki naš kaj*, str. 171—185, Zagreb 1944.
- Krešimir Georgijević, *Hrvatska književnost od XVI do XVIII stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, str. 211—213, Zagreb 1969.

Olga Šojat, *Štefan Zagrebec (1669—1742)*, »Forum«, XVII, knj. XXXV, br. 6, str. 1091—1121, Zagreb, juni 1978. — [U naslovu ove radnje u »Forumu«, zabunom je otisnuto da je Štefan Zagrebec umro 1734; točna godina njegove smrti (1742) jasno proizlazi iz predgovora radnji. — Napomena O. Š.]

O. Š.

Hilarion Gašparoti

CVET SVETEH

[Izbor]

PREDGOVOR K POBOŽNOMU ČTAVCU

Najistinskeše je govorenje kraljevskoga Proroka: *Čudnoviti Bog vu sveteh svojeh*. Ar akoprem po svem širokem svetu čudnoviti jesu čini njegovi, ništarmanje nikaj vu globokom morju zmed vseh plavajućeh rib velikeh, medvedov, volov, delfinov, vukov morskeh i ostaleh stvariñ vu vodi prebivajućeh ni tak čudnovitoga. Nikaj vu zraku zmed ptic nebeskeh tulike fele ni tak osebujnoga. Nikaj na zemlji zmed plazućeh stvariñ tak ni zebnanoga. Nikaj, reku, na nebu, zmed planet i zvezd nebeskeh tak ni lepoga, kaj bi dobrotu, milosrdnost, mogućnost i jakost božansku tak kazalo, kak samo jednoga blaženoga sveca duša. Ar vsa ova kajti naturaliska jesu, z zvrhunaturaliskemi pariti i jedinati se ne mogu, i samo sled stupine božanske ozvati se mogu. Vsaki pak svetec je prijatelj, sin, kip, pelda, cirkva, prebivališče i radost Božja, pri kojem veliki on Bog kakti vu jedni palači mirovno prebiva. Dapače, kakti na jedni postelji najčisteši zaručnik svojom zaručnicum sveto počiva, z vnogemi darimi i milošćami nju nadeljiva i vsakajačka ter zvrhunaturaliska dela š njum čini i napravlja, sveto ada nakanenje je, dugovanja tak čudnovita i osebujna od svecev Božjeh vučinjena popisati. Vredno bude, da ova večkrat od tebe, dragi štavec, prešteju se.

Psalam
67. v. 36.

[...]

Kajti pak reči samo giblju, a pelde vleku, imaš ovdí vu prvi strani, kršćanski i razumni štavec, ne

listor gole i prazne rêči, nego tulikaj pelde Krištuša, otkupitela i zveličitela tvojega, i svecev njegovih, kateri prve tri mesece leta opslužavaju se. Njê marljivo ští i videl budeš, da na veliku pobožnost i svetost geneš se, povlečeš se. Ter nê li magnet-kamen vleče k sebi železo, smola slamu, lepek perje? Detetu kažeš orehe i k sebi ga dovabiš; ovčici zeleno zvrž, i vlečeš ju; ribici črveka na vudici obešenoga kažeš, i na suho nju povlečeš. [...]

[...]

Čteli su, istina je, vnogi sveci i prez nakanenja takovoga, ali z velikem napretkom svojem. Jeden sveti Ignacijuš Lojola, jošče vojak, pun svetskih nasladnostih (kak soldatom je navadno), ne tak iz pobožnosti kak za kratak čas, počel je šteti življenje i čine svecev. I nut, taki na drugoga človeka obrnjen, vsa zemelska i svetska je othitil i Tovarústva Ježuševoga početnik je vučinjen. Ako ovo prez nakanenja štejenje tak je genulo i obrnulo morebiti nehotejučega, kak bolje z nakanenjem dobrem hotejučega povleče za Krištušem.

[...]

Ova i ostale druge pelde moje tulikaj srce i volju genule jesu na pisanje slovenskem našem jezikom življenje svecev, ar vufam se, da kateri tã grešnik, spačeni golubici spodoben, po čtejenju knjižice ove nazad Krištušu obrne se ter, svecev peldu nasledujuči, pokoru za grehe svoje činil bude. Ktomu, videl sem, da vnoge, akoprem kruto male knjižice, z našem horvatckem jezikom popisane, jako povoljne jesu bile obojega spola ljudem, njê na dobro gibale su, z velikem napretkom njihovem i veseljem pisca. Kotere knjižice, popoldan vu svetek ali po večerah dan delatni, čtene od male divojčice ali dečarica šteti znajučega, i od priprosteh okolu vu hiži postavljenih, sedečeh, predučeh, šivajučeh, klekajučeh, morbit i kokoruzu ruždečeh, pismo neznajučeh, posluhnene, dosta puti suze iz očih zbog žalosti zvrhu grehov van zvabile jesu. Ako je tomu tak, da kršćanskoga navuka knjižice tuliko hasnuvale jesu, kak vno go bolje tulikeh svecov pelde, spodobnem načinom preštene, tebe na pokoru gibale i na dobro vlekale budu.

Videl sem tulikaj, da rečene knjižice vse na friškom prešle su, kotere i bližnji Horvatskoj zemlji ljudi, kakti Bošnjaki, Primorčani i Štajerci, jako želeli

Ex vita
S. Ignat.
Loyola,
cap. 1.

jesu; kotereh želju i ja kaj brže to brže spuniti trsil se jesem, vufajući se, da i ove knjižice njim povoljne budu.

Ako li pako gdo meni vu dèlu ovom suprotiven (kaj ne štimam) najde se, spametno opominajuć: Vendar vnoge dijačke knjige jesu popisane, kotere naprvo postavljaju življenje svecev; zakaj, ada, potrebno je s horvatskem jezikom ova naprvo postavljati? Je li zato, da vsaka babica čteti mogla bude, ter prodekatorom sponašati prodečtva povufa se? (Kak od vnogeh čul jesem govoriti, koteri suprotivni videli su se V. P. patru Štefanu Kapucinu, da slovenskem jezikom našem kruto hasnovita prodeštva svoja na svetlo je postavil.) Ali takovomu ponizno velim: da nisem za Zoi-luše ova skup spravil. (Akoprem morebiti i oni odovud kaj pomoći se mogli budu.) Drugoč, takovem naproti postaviti bi mogel odgovarjajući: Nê li Francuzi, Latini, Španjoli, Nemci imali su z dijačkem jezikom popisane čine svecev? Zakaj su, ada, na svoj prirodni jezik obraćali iz dijačkoga? Niti ovi babicam i drugem priprostem suprotivni nesu, ako marljivo šteju življenje sveteh i njê nasleduju. Zakaj, ada, tulik duhovni napredek priprostem pri nas bi se kratil? Ah, nî li jedne babice dušica tak vredna i s predragum krvjum Krištuša otkuplena kak najspamatnešega človeka? Dapače, Bog bi dal, da bi vse ljudctvo Horvatske zemlje čteti znalo z vremenom! Končema tuliko šupeljakov i priprosteh nahajalo se ne bi. Niti tuliko duš zbog velike neznanosti grešne ne bi pogibalo. Zmed kojeh, ako jednu s trudom ovem mojem od skvarjenja vekivečnoga oslobodim, zadosta meni bude.

[...]

Zbiral sem zato, kuliko najbolje je bilo moguće, vsakojačke zebrane i potvrđene knjige, iz kojeh lepša i istinskeša sim postaviti nakanil jesem; zato nijednoga stanovitoga pisca ime mojemu dèlu nesem mogel prepostaviti. Ovo, vendar, zadnjič tebe, dragi čtavec, opomenuti moram: da ako koja ovdi vu činih kruto čudnovita najdeš, znaj, da nis z moje glavice ova iznesel niti zmislil, nego iz druge knjižice (kakti pčelica med iz rožic) simo skupa zebiral i postavil jesem. Niti vekšega verovanja od tebe ne potrebujem, nego s kakvem ova popisana bila jesu. Ar vu oneh verovanje človečansko mesto držati mora, koteri nî dokončala sveta Mati Cirkva. Koterij pravdi i sudu vsa ovdi postavljena pokorno i ponizno podlažem. Ako li pak kaj neprikladnoga i bedastoga, otprto govoreć; najdeš, spo-

meni se iz rečih Križologa: *Bedastomu govorenju* (i nezvršenomu razumu) *naj oprostite spametni.*

S. Chry-
sologus.

Bog vsamoguči, anda, naj bude pričetek i konec knjižice ove, kateri z Duhom svojem Svetem mene tupoga i nerazumnoga rasvetiti more, da dostojno dugovanja viteška od svecev vučinjena budem mogel ispisati. I ti z napretkom tvojem čteti, šteta vu srcu obdržati i obdržana živo nasledovati: ovdi vu harcuvanju sveta ovoga i na pokoju vu diki nebeski. Zdrav ostani. I z mene grešnika najvekšega

vu sveteh molitvah tvojeh i pobožnom življenju spomeni se: *Orate invicem, ut salvemini.*

Molete jeden za drugoga,
da se zveličite.

I pak zdrav ostani.

Jacob. 5.
v. 16.

(Knj. I, str. 1—7)

NA FAŠENSKU NEDELJU

PRODEKA

Tradetur gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur, etc.

Lucae 18.

Vu ruke poda se narodom, i ošpota se, i zbičuje se, i popljuje se.

Ibidem.

Kada bi bil stanoviti zvezdoznaneć za kalendare zvezde razgledaval, dojde k njemu neprijatelj pokolenja človečanskoga, vrag peklenski, okolu njega z repom svojem mileći se; kojega opita zvezdoznaneć: Kaj ovdi iščeš i od mene s prilizavanjem tvojem imati želeješ, nesrećna naveke *beštija*? Odgovori vrag: Ne straši se, moj dobri človeče, ti celoga leta dneve med Bogom i sveci deliš; prosim te, da i meni barem jedan dan zapišeš. Kaj je jedan dan med tulikemi dnevi? Nasmeje se kalendarov spravljavec, dobro poda vufanje vragu, vut vendar van [dan?], da čez leto dan nazad povrne se i kateri dan sebi zapisan spozna, očivesto valuje. Razidu se, i za spunjenem letom z velikem veseljem povrne se duh nećisti k zvezdoznancu, jako hva-

1.
Exor-
dium.

leči za ljubav iskazanu proti njemu i govoreći: Nesem štimal, da bi mene tak verno bil posluhnuil; ja samo za jeden dan tebe prosil jesem, ti ništarmanje med nedeljami pedeset i dve, med svetki nikaj menje dnevo meni zapisal i prikazal jesi. Osupne zvezdoznane i srdito opita: Kak bi to moglo biti, da tak sveti dnevi, Bogu i svecom na hvalu podani, tebi bi bili zapisani? Odrvne vrag: Istinsko spoznal jesem vu rečeneh dnevih tuliku ljudctva odurnost, grehotu, pijanščinu, nečistoču i ostalu ničemurnost, da vse ove dneve, od božje službe izbrisane, a meni zapisane, tvrdno držal jesem. Ova zgovorivši, nestane ga. Od kojega vremena svetečni dnevi, koji prvo zlatemi literami vu kalendaru pisani jesu, s črlenemi zapisavaju se, kakti da bi zvrhu odurnosti, vu njih vučinjene, sramuvati se morali.

Kršćanski poslušiteli, zakaj denes ovu pripovest napravo donášam, povedati hoču. Istina je da, akoprem vsaki dan grešno ljudctvo, tak zbog krhkoče svoje, kak zbog skušavanja preveč skoznoga i na dobičke svoje kruto skrbnoga, z neba ishičenoga pozoja, vu vsakojačke grehe opada; na tuliko, da vnogi sveti navučiteli srčeno valuju iz četrnajst jezer, iz šezdeset jezer, komaj dve ali tri duše vu nebo othajajuče, nego vse vu pekel prepadajuče. Ništarmanje, po svetkeh vnogo vekši bivaju grehi od vsakoga stališa vmangujućeh ljudih. Ar vu svetek krčme pohajaju se, pleše se, pijančuje se etc., z rečjum: Bog i bližnji bantuje se. Ali, o tuga i žalost! Zvrhu vseh oveh dnevo, tri ovi fašenski dnevi najbolje duhu peklenkomu prikazuju se, pokehdob ovo vreme *Stultorum infinitus est numerus. Norcov neizbrojeni broj vidi se*. I med kršćeniki oni negdašnji poganini egiptonski nahajaju se, bogu Bakhušu ali, da očivesteje rečem, vragu peklenkomu svetke na hvalu opslužavajući. Ar ove dneve plemenitaši vu priprostu norsku opravu oblače se i ovak iz stališa svojega ishičene i njemu neprikladne kažu se. Jesu, koji vu smešnu oblečeni opravu, vsakojačke norske igre zbadaju i pamet pogubljenju iskažu ju. Jesu, koji noćneh strašil, nemeš stvarih: ljuteš medvedov, vukov etc., kože i kipe na se jemlju i kip božanski, na kojega stvorjeni jesu, othitavaju, blate i nemi stvari prispodablaju. Jesu, koji dugo pijančujuć, nemertučljivo jeduč, do grla zožeru se; drugi tance do bele zorje vode; ostali vu smešu, igraš, norijah, na svade, špote, neprijateljstva i na ista ljudomorstva dohajaju. Jesu, reku, koji vu nečistoču, lotriju i vu

Pripovest.

2.

Eccles.
1. v. 15

Ovo vreme fašensko norcov povsud nahaja se.

vse grehe puščaju se, na tuliko, da vsem ovem s. Mati Cirkvu današnjem svetom evangelijumu muku Krištuševu naprvo postavljajuč, njê vendar od grehote stegnuti ne more. [...]

[...]

Ali, odgovarjaš, moj grešnik: mlad jesem, frižek jesem; sada je vreme šale, razveselenja, bude potlam vreme pokore. Tak li, o slepi norci? Anda li vam mladost podaje ostrugu na žitka nestegnjenju sloboščinu? Anda li zato prez straha grešiti povufate se i Boga znovič raniti, kajti mladi, friški i zdravi jeste? Ah, gdo vam je oči zaprl, da ne vidite vu mladosti i zdravju vašem pogibel vekivečnoga skvarjenja? Je li zdravje vaše, lepa farba — najjstinskeši prorok dugoga življenja budučega? O, kak vkanjujete se! [...]

[...]

Nekoteri mudroznanec na senjem dojde, gdje osli prodavali se jesu, kak da bi jednoga kupiti hotel. Ovdí, da bi druge i druge pred sê zapovedal peljati, zadnjič vse je othitil govoreći: Ne nahaja se ovdí osel, kakovoga želejem kupiti. Čude se vsi, da med tulikum vnožinum oslov ne nahaja sebi povoljnoga. Zato opitaju ga: Kakovoga bi rad imati osla? Odgovori: Osla hoču imati takovoga, koj rep pavov imal bude, z najlepšemi zrcali i kolobari nakinčen. Na koj odgovor vsi okolu stojeći glasom nasmeju se i reku: O, norc, ne mudroznanec! Gdo ti takovoga osla najde, nego morebiti koj malar zmalanoga? Na to mudroznanec reče: Iz mene se osmehavate vi, vekšega smeha vredni! Hočete imati žitek oselski vu goščenju, plesu, nečistoči sprevođen, koj vendar bi imal rep pava, to je to: smrt i konec blaženi, sveti, lepi i angelski. Kaj menje zadobiti se more, nego osel z repom pavovem? Dapače, vi i takovi sveta nasledniki, pošaljete se vu melin oselski, na komen ognjeni, vu tmicu zvunsku!

O, kak ovem načinom vezdašnje vreme vnogi vkanjuju se ovo vreme fašensko! Koje ako od greha odveći i na dobro dopeljati ne more muka Krištuševa, krhkoča žitka njihovoga i nesrečni konec prokleteh, naj končema po peldah strašneh moja posluhnu opominanja. Jaj, opominanja, koja morebiti zadnja jesu. Ah, posluhnete anda i prestrašete se.

Stanoviti prodekator, vuprav ove fašenske dneve proti grehom, koji sada slobodneje pripečaju se, za-

Druga stran.

Vu mladosti ne se vufati.

Priporost.

Tretja stran pelde strašne.

10.

žgano i oštro govoreći, naprvo postavljaj je krhkoču žitka i rekel: More se pripetiti, da koj zmed poslušitelov predi iz ovoga sveta premine, neg na pepelnicu z blagoslovljenem pepelom opepeli se. Anda nê veruvati tak krhkomu žitku, a menje jeden listor hip vu smrtnom grehu zaostati. Med poslušiteli bil je pun nečistoče grešnik, k kojemu spodobnoga žitka pajdaš po prodečtvu reče: Prijatelj! Oštro, prez luga, od prodekatora vumiveni jesmo; pravu nam je istinu povedal. Kaj smo anda čineči? Postavimo konec grešenju: daj, otiraj iz hiže tvoje onu hotnicu, s kojum tuliko krat grešil jesi. Morebiti su ovo bila zadnja Boga zovučega opominanja! Nasmeje se na ova grešnik i, od nasladnosti telovne oslepljen i zažvalen, reče: Bog je milosrden, ne kaštiguje taki; bude vreme k Vuzmu svete spovedi. Prodekatori listor iz prodekalnice treskaju, da bi nas prestrašili. Ovak razidu se. Nesrečni grešnik domom na svoje navadne povrne se nasladnosti. Ali, nut kaštige Božje! O pol noći prebudi se ves poten, zbudi nesramnu pajdašicu, oprosi sveču, sebi zlo čuti. Šetuje ona, i gda sveču vužiže, čuje gingavu reč i vumirajučemu spodobnu: *Vale infelix amasia. Srečno ostaj, nesrečna ljubitelica*. Ona, prestrašena, vleze vu hižu; ali vu krvi zakaljanoga, na zemlji mrtvogaj najde nevoljnoga pajdaša svojega. O, strašni sudi božanski! O, smrt nesrečna! O, krhkoča žitka!

Prva
pelda,
žitka
krhkoča.

Joseph.
de Barz.
Serm.
15. § 6.

[...]

Okol toga istoga vremena pripetilo se je i drugo srditosti Božje znamenje, vu Nemške tulikaj zemlje, vu selu imenom *Ikerhov*. Gde dva pijanca, da bi na oštariju došla, vučine vina donesti, ali donešeno nê im po volji bilo, kakti zevsema mlahavo. Zato drugoga, jakšega, reku donesti, kak goder drago bude. Donešeno dopade se. Onda peharce nagibati, rozgotom smejati i malo potlam huškati začnu. Vu tom pijanskom razgovoru reče jeden k drugomu: Komu sada hoću napiti? Odgovori tovaruš: Kak si glumpast, ne znaš li komu? Napi Bogu, buš videl, kaj ti odgovori. Na to on nesrečnjak popade kupicu vina punu i ovak reče: Poslušni, Bože (na kuliku blaznost vino človeka napelja), ako hočeš, tebi ov žmulj napijam, ter ti to govorim, da gda ga ja ispijem, da mi zadosta vučiniš; ako li nečeš, krivica mi bude. To reče i žmulj ispije. Opita pak tovaruša: Kojega vina hoću Bogu natočiti? Imaš staro i novo, odgovori, s koga hočeš, natoči mu. Onda z novem napuni steklo govoreći: Dobro je to za

12.

njega. I pretegnuvši ruku, kot da bi Bogu hotel dati, reče: Vzemi, Bože, ako ti bu po volje; da bi bil ti boljše ovo leto dal, boljše bi pil. Komaj to zreče, i taki, jošče steklo vu ruke držeči, strašno zaruči i ves dreven postane; koj ako je ravno zapiral i otpiral oči, ni rêči ništarmanje pregovoriti nê mogel. To videči tovaruš njegov, brzo prebeži, a drugi, koji onde bili jesu, hoteli su ga z mesta genuti, ali nesu mogli; zato dozvali su jake i žestoke muže, ki bi ga odnesli. Došli su i sobum vuža jesu donesli, s kêmi su ga zvezali; ktomu tri konje pripregli i pijani vlekli. Ali zavman, ar ga ni genuti nesu mogli. Čudo to videči, magištra-tuš dokonča, da se hiža vužge i skup s pijancem zgori. Ognja dónesu, k krovu priteknu, pušu da se vužge; ali i to zaludo, ar se krov pod nijeden put zažgati nê hotel. I tak je on nevoljnjak dugo vremena prez jestvine i pitvine i prez reči odrevenen stal, doklam ga je ze vseh stran prehodno ljudctvo videlo.

Georgius
Habel.
Part. 3.
N. 461.

O, nesrečni požeruhi, lakomci i pijanci, gorši od vsake neme stvari! Ar vsaka beštija biva od druge; ov pak takov biva beštija od sebe samoga. Ter kaj je najgorše: vsi grešniki, vu kojem goder grehu od smrti zapopađeni, mogu se jošče pomoči ali po sebi zvršenum žalostjum ali od drugoga po pravdeni spovedi i odvezavanju. Sam pijanec, sin fašenka, niti od sebe niti od drugoga pomoči imati more, kajti je nema stvar, kajti je prez pameti i razuma: nikaj človečanskoga činiti ne more. Imamo toga peldu strašnu od pijanca onoga, kojemu vumirajučemu plavala jesu vusnica vu vinu i vu vustah jezik. Dozove se od drugih redovnik i, da bi nikaj š njim nê mogel opraviti, kriči mu: Dobri moj človeče, misli *divina*, *divina* od Boga i od zveličenja tvoga, i ne budi kakti *živina*. Ali, kaj na ova pijanec? Vu tuliki smrti pogibeli odgovarjal je zadnje reči redovnika: *Vina*, *vina*. Znovič redovnik reče: Ne *vina*, *vina*, nego *divina*; od Boga misli i ne budi *živina*. Pak pijanec odvrne: *Vina*, *vina*, *vin*. I da ne bi zadnji *a* menkal, mesto njega zbluval je *animam*, nesrečnu dušu. O, duša, nesrečna duša! Kakov žitek, takva smrt. Ah, kulika je norost svetú, telú i vragu vgajati, gostiti se i veseliti, a Boga pravoga othititi i naveke poginuti. Akoprém iz do šada rečenéh vsaki spoznati more, vendar jošče vu priliki pokazati hoču. I dokončam.

13.

[...]

(Knj. I, str. 939—956)

NA FAŠENSKI TORK

PRODEKA

[...]

Ah, tužno spoznavamo istinu ovu *Svetoga pisma* vu vnogeh varašeh. Ar, kak je došlo Novo leto, taki stare oprave kramari i tršci počeli su premetati kalendare i marljivo zezvedati, kada nesrečni fašenk dojde i kak dugo trpel bude. I nut, kak su našli, da o Treh kraljeh pričetek svoj jemlje, i ovo leto 1750. na celeh pet tijeđnov preteže se, taki jesu maškaradsku ili fašensku opravu iz svojeh ormarov i ladic izvadili, z vsakojačkemi larvami ili licmi fašenskemi i nosastemi obličaji vu štacune svoje obesili, da š njum ljudctvo noro, preoblečeno i preopravljeno, slobodneje i batriveje moglo bude po vsakojačkem bludnosti i greha blatu valjati se. Vu takoveh štacuneh sada okolo i okolo vidi se viseče vsakojačko vražje naličje ili preobrazje s čudnovitemi nosmi: z dugemi nosmi, s kratkemi nosmi, s širokemi nosmi, z vuskemi nosmi, z debelemi nosmi, s tenkemi nosmi, s puklastemi nosmi, zavijatemi nosmi, z ravnemi nosmi, velikemi kufrastemi muškemi nosmi, z malemi špičastemi divojačkemi noseki; z odurnemi soldačkemi nosmi, z gnjilemi francuskemi nosmi etc. etc., z rečjum, z vsakojačke fele zrezanemi, spananemi, skelenemi, pokvarjenemi i ranjenemi nosmi. Ah, kaj velim, listor nosi vide se! Dapače, vsa oprava vu takveh štacuneh gotova čaka, s kojum človek preopraviti, preobleči, zakriti se i čisto norski na fašenk iskazati more se; ter kip od Boga sebi podan blatiti i oskuniti. Nê li ovo pozoja peklenskoga, iz neba hičenoga, izmišljenje, koji želi ljudctvo srditostjum svojum od neba spačiti i vu pekel otpeljati? Kak nadalje videti hočemo.

Nahajaju se, koji oživesto iz temelja pokazati trse se, da maškara ili preoblačenje norsko na fašenk je slobodno, niti pod nijeden put ni prepovedano, a menje grešno. Kaj, ovak blazneč i krivo govoreč, pokazati trse se. Prvič vele: da sâm Krištuš, naš Zveličitel i Otkupitel, dal nam je od toga peldu, kada gingavo človečansko telo na se je oblekel, da nas otkupi i mesto nas vraga, smrt i pekel predobi i oblada. Drugoč: kada po svoji sveti muki, smrti i odičenom gore vstajenju iskazal se je Magdaleni vu opravi vrtlarski oble-

Stare oprave kramari jesu skrblijvi za fašenk.

Nahajanje vsakojačkkeh nosov.

Spočitavanje, da maškara je slobodna.

2.

čen i vučenikom vu *Emaus* kaštel putujučem kakti jedan romar ili putnik vu Jeruzalem putujući je se iskazal.

[...]

Gde preoblačenje norsko ili fašenk jošće zvirališče svoje aliti pričetek jemlje, dobro ovdi znati bude, najmre od bolvanstva poganinov, negda vu Rimu stanujučeh, kak piše *Polydorus Virgilius* vu svoji peti knjigi, kaj ispeljiva iz rimskih igrih *Ludis Quinquatriis* zvaneh. Ali kak drugi govore: fašenk pričetek jemlje od rimskih *bacchanalibus*, to jest: fašenskeh dnevov. Ovak *Blandus* vu svoji knjigi *Roma triumphans* zvani i *Vincentius* vu knjigi *de Imaginibus Deorum* ispišuju. Poleg dveh oveh zadnjih stoji *Liivius lib. 9.* nazveščajuči, kak najmre poganini požeruhu svojemu ili trbuha bogu Bakušu na hvalu nekoje svetečne dneve ali, da bolje rečem: požerušne dneve, postavili jesu. Ovdi žene bile jesu prve, pokehdob *M. Porcius Cato* govori: *Omnium rerum libertatem, imo licentiam, si vera dicere volumus, foeminae desiderant. Sloboščinu vseh izmišljeneh duguvanjanj, dapače vse dopuščeno, ako istinu govoriti hočemo, žene prve želeju imati.* Kotere za sobum silno dovlekle i dotirale jesu k ovomu vražjemu svetku i muške glave, za kojemi popaščile se jesu nevdane kurvende, ne-sramni deklīči i nečisti mladenci, z sobum donasaajuči nečiste popevke, pod kojemi tancali, skakali jesu očivesto okolo po vulicah na tuliko, da ni bilo nijedne ničemurnosti, koje ne bi bili zbadali; nijednoga greha, kojega ne bi bili učinili; nijedne praznosti, vu koju ne bi bili opali; nijednoga ljudomorstva, koje ne bi bili izvršili; nijedne odurnosti, lakomosti i nečistoče, kojum se ne bi bili ono vreme oskrunili. I to vu vsakojački opravi preoblečeni, na slobodneše grešenje. Otkuda izešlo je norsko preopravljanje, grešno naličje, odurno preobrazje, vu kojem človek, na božji kip stvorjen, neme stvari priliku, vražji obličaj na se jemlje, sebe vu vsakojačku maškaru i norsku opravu opravljajuč. Zadnjič tulike odurnosti i grehe videči, večnički rimski, akoprem poganini za onda, očivestu venjar prepoved van dali jesu, da več ova činiti se ne smeju; ništarmanje zadosta prepovedati nesu mogli, da ne bi končema vsakoletni spomenek svetka Bakuša, tak norskoga, opslužavali. Otkuda ovi požerušni svetki, to jest fašenk, tja med kršćenike, prave naslednike Krištuševe, je sebe zakorenil, da jošće

4.

Gde fašenk pričetek jemlje.

Dohaja od poganinov.

Poganinov odurnosti na fašenk.

Rimski večniki, poganini fašenk jesu prepovedali.

do današnjega dneva vu ovom vremenu želucu služe krščeniki, vu vsakojačku opravu i maškaru preoblače se, dapače vu grehe i ničemurnosti, istem poganinom neprikladne, puščaju se. O, grehote! O, prokleti fašenka pričetek! Da bi nigdar od njega sprvince krščeniki čuli ne bili!

Ali, posluhnemo, kak takove norce strašno Gospodin Bog kaštiguje. Leto 1677., kak tulikaj leto 1678., dopušćeno je vu Beču bilo takovo preoblaćenje norško i maškara na tuliko, da skoro ni bilo najti človeka spametnoga, koteri se ne bi bil obrnul na norca. Ovdí je videti bilo vsakojačke norce: orehove norce, zobene norce, iz cukora norce, figove norce, piliša i jeliša norce, bala norce, muške norce, ciganske norce, trbušaste norce, gljumpsaste norce, šantave norce, smrduče norce, oguljene norce; norce zvončeci, norce prez zvončeca, norce z devenicum, norce prez devenice; svinske norce, oselske norce etc. etc.; ar gdo more vse izbrojiti norce? Ovo norško baratanje je tak dugo trpelo, doklam višnji Gospodin Bog, na srditost genjen, zvrhu vsega Bečkoga varaša jedno strašno naličje ili larvu je navlekel, najmre: smrtno preobrazje. Pokehdob taki za tem, čez jedno leto, nesrečna kuga vu Nemški orsag je stupila i više sto jezer ljudi nemilosrdno je zarazila; i ne vu grobe, nego po travnikeh, kakti druge nore i neme stvari, je zahitila i rashitala. I to do leta 1679. Niti to ni bilo zadosta srditosti božanski, nego jošće vekšu kaštigu od visokoga Boga je prosila norcom takovem tak dugo, doklam vsamogučí Bog strašnu šibu čez oblok svoj je iskazal Bečanom; reči hoću: jednu veliku repaču zvezdu na nebu je vučinil pokazati, za kojum plemeniti Bečki varaš pod nemilosrdnem opsedanjem turskoga krvoločta celih šest mesec je se potil, doklam milosrdnost božanska šibu svoju nazad je potegnula i varaš rečeni od teškoga turskoga jarma z viteškem oružjem kralja poljskoga Ivana Tretjega i presvetloga hercega Bavarskoga držanja, imenom Maksimilijana, je oslobodila.

Kak pak mi gingavi i nevoljni jesmo, tak malo se vu naši stalnosti dičiti moremo, najmre: kakti rosa juternja brzo prehajajuća, grad na ledu zidani ali sneg sušća meseca, koj opstati ne more. Ovak hodimo z našem obetanjem, naprvo jemanjem ili dobrem nakanenjem, najmre: jednako i spodobno rakom nazad plazućem. Ar kada Gospodin Bog srditu ruku zvrhu nas pretegne, onda obećemo vnoga dobra; ali kak srditosti meč postavi vu nožnice ter ga obesi, kmestu iz vsega obeča-

5.

Kaštiga
norcov
fašen-
skeh.Kuga
strašna.

I vojska

6.

Nestal-
nost člo-
veka vu
obeta-
nju.

nja spozabljujemo se. Doklam nas bije z nevoljnum, kugum, gladom, betegom etc., kričimo, da bi nam oprostil; kak nam pak oprostil, znovič ga van zazavamo na majdan, da bi ober nas biče svoje pretegnul. Kaj spodobno z Bečani istemi je prigođeno. Ar komaj je halabuka, grmlavica i treskavica strašne kuge i žmehke turske sile odišla, ter milošče božje sunce je se iskazalo Nemški zemlji, reči hoču: kako začuli jesu veselu poštu Nemci, pretiranje viteško Turčina nazveščajuču, taki veselja kričem i radosti ves Beč napuni se. Izidu van odovud goščenja, praznoga želuca napunavanja, pijančuvanja, gizdosti, počeli su norci znovič iz gnezd svojeh letati, došli su naprvo benetački šišmiši, etc. etc. Med drugemi našli su se stanoviti lafari ili vu bale zatekavci, koteri vse hiže na glavu nateknuli jesu, nutri po tri tance zvodili i vsakojačke norije zbadali jesu. K ovem priložili se jesu preopravljeni muški norci z vsakojačkem naličjem i vu opčinski bal došli, gde vnožina grehov je se pripečalo. Nut, kaštige božje zvrhu norcov oveh znovič! Ono isto vreme dojde med njê jedna stanovita bela neznana maškara, bolje k smrti malani i senci nego drugomu človeku spodobna, zvrhu koje pōglêda vsem okolu stojećem lasi začnu k višku iti, vsi počnu bledeti i od straha trepetati, rashajati se, na tuliko, da vu malom hipu ves bal je prestal i dokončal se.

Spominam se tulikaj iz stanovite knjižice, vuprav za fašenske dneve van podane z strašnum grožnjum: da ako se od spodobnoga norskoga i grešnoga preoblačenja ljudctvo ne ostavi, Bog vsamoguči hoče istomu hercegu i ladanja zemelskomu gosponu jedno čudnovito naličje na obraz ili lica postaviti, zvrhu kojega vse podložno takovomu hercegu ljudctvo prestrašiti se hoče. Kaj tulikaj drugo leto za podanum van knjigum — o, tuga i žalost! Bože, smiluj se! — je prigođeno. Anda, očivesto vidimo, kak vsamoguči Bog odurjava i kruto srditoga sebe kaže zvrhu spodobnoga norskoga i grešnoga preobraženja i preoblačenja. Kotero spodobnem načinom po drugeh varašeh je strašno kaštiguval.

Vu stanovitom glavnom varašu, kojega oprašćam imenu, dâ bi vsi plemenitaši, hercegi i ostala gospoda držali opčinski bal, zmožno goščenje, igre i tance, nut kada bi najbolje plesali, dojde jedna preoblečena maškara, kotera vu znanju tancanja zvrhu vseh je se držala najpreštimatešu i najzvršenešu. Počne ova med gospodičnami ljubljenu sebe kazati, na ples vabiti i *complemente* krajati. Da bi pak stanovitu *damu* ili hercežicu

Strahovite maškare historija.

7.

Kaštiga glavara, koj ne prepoveda fašenka.

na tanec pozivajuč za ruku bila popala ova maškara, spozna i zapazi hercežica ne ruku maškare človečansku, nego tacu medvedsku; otkuda prestrašena na zemlju opade i čez malo vremena od velikoga straha iz ovoga sveta premine. O, kuliko je takoveh norskeh maškarih, koterem isto naličje i preobrazje k licu je se pri-raslo, niti z nikakvem zmišlenem načinom ono doli vzeti, niti otrči, niti odrezati nesu mogli.

[...]

Naj se ispričavaju ovde kak hote fašenski norci, govoreč: Ovo je listor jedno kratko, slobodno telu vugađanje, jedno pošteno razveselenje i malo od skrbi počivanje ali odehnenje, koje nikaj vu sebi greha ne za-država. Ja ništarmanje velim, da ovo je jedno dugo, neslobodno telu vugađanje, iz kojega dugo trpeči špot, sramota i velik kvar poštenomu ishaja človeku. Jedno nepošteno razveselenje, pokehdob človek s preoblačenjem, s preobrazjem i maškarum vse poštenje, vu redu držanje, strah i sramežljivost othitava; je jedna žalosna nasladnost, kajti na kurvariju, tadbinu, na razbijanje, na ljudomorstvo pomaže i pelja. Ar kak se je Jupiter na volovski kip obrnul, je Europeja prekanjena. Kak Merkurijuš je vu pastirsku preoblečen opravu, je *Argus* vumorjen. Kak večkrat Jupiter je Dijane kip na se postavil, je Kališto ogingavela. Kak *Vertumnus* je vu stare babe opravu oblečen, je Pomona čistoču pogubila.

Ah, premislemo, kak nesramežljivo i norsko čini koj preštimani drugač človek, kada preobrazje kakovogoder na lica svoja postavi; na tuliko, da se sam sramovati mora, ako premisli, kaj potlam od njega pri poštenih ljudih govorilo se bude. S kakovum prevzetnostjum i povufanjem jedna ženska glava vu mušku opravu bi se mogla preobleči, štimajuči, da nju vsaki pozna? Ja drugo ne morem misliti, držati i štimati, nego da fašenski norci zato naličje i preobrazje na lica postavljaju, da stem slobodneje vu vsu norsku bludnost podadu se i ovak neznani vsakojačke nečistoče, grehe, odurnosti izvrše i dopune.

[...]

(Knj. I, str. 968—982)

Vrag vu maškaru oblečen.

Ispričavanje fašenkov.

Ne pristojse se poštenomu človeku.

ŽITEK S. JURAJA

viteza i mučen.[ika]

[...]

Blaženi i sveti Juraj, Cirkve katoličanske dika, vojnikov koruna i verneh krščenikov prelepa pelda, je na ov svet rođen vu Kapadocije varašu od plemeniteh, bogateh i bogaboječeh roditelov. Koji vu detinstvu okrščenoga, potlam vu navuku pismenom, vu viteštvu: kakti je konja jahati, streljati, kopjem vudriti, oružjem poseči, pravo govoriti, podložnomu biti starešem ali poglavnikom, i vu vsem strahu Božjem marljivo zvučenoga, na noge postavili jesu. Juraj pako, budući dobre pameti i nagnjenja (na priliku dobroga sâda, koj iz dobroga dreva ishaja), na hitrom vu knigah vučen, a vu oružju batriv postane, da su se mogle od njega reči one *Svetoga pisma* po pravice zgovoriti: *Hic vir bellator fortis ab adolescentia sua. Ovo je junak prejaki od mladosti svoje.*

Dojdući pako na leta, vu kojeh spoznavši sebe mogućnoga z oružjem ladati i baratati, po smrti oca i matere skrb hiže i imetka vernomu svojemu preporučiti sluge, on pako dokonča oditi pod zastavu za viteza k Dioklecijanu cesaru, kojemu i otec njegov je vno go let vu vojskah verno služil. Dojde, anda, vu dvor pred Dioklecijana cesara, pove nakanenje svoje. Cesar, videći mladenca lepoga vu obrazu, poglavitoga vu rodu, friškoga vu životu, razumnoga vu govorenju, srčenoga vu držanju, i vu vseh čineh svojeh pravičnoga, prime ga med viteze svoje i za vojvodu taki nad jezero vitezi njegova prepostavi, bližnje mesto poleg sebe njemu dajući. Čast ovu dugo vremena z velikum hvalum obnašati nê Juraj zamudil, zbog kojega zroka kruto je ljublen i drag bil cesaru.

Kajti pak Dioklecijan krvoločen, vu poganinstvu zakorenjen, željel je vse krščenike skončati, zato vučini skup zezvati spravišče vseh tolnačnikov, časnikov, poglavarov i kapitanov, zezvedajući od njih, kaj bi moral iz krščenikov činiti, to je to: bi li se morali pri miru pustiti ali pak preganjati i vumarjati? Zvrhu česa cesar hotel je ne listor od tolnačnikov, nego i od vseh skup spravlenih časnikov, vojvod i pomenšeh oficero v imati odgovor, da vsaki svoju pove misel, kaj se komu vidi; dapače, i na pismo postavi čez tri dni, kak se pregonstvo ono pričeti mora. Metemtoga vu treh dnevih s. Juraj, tolnač Krištušev nasledujući, *si vis perfectus*

1.
24. Aprilis. VIII.
Cal.
Maji.

Per
modum
narrationis.

Matt. 7.
v. 17.

1. Reg.
17. v. 33.

Dobrote
Juraja.

2.

Pregon
krščenikov.

esse etc., ako hočeš zvršen postati, pojdi, prodaj vsa, razdeli vbogem i nasleduj mene, vse svoje blago nekaj siromaškem, a nekaj slugom vernem razdeli; imanje pako i bogatstvo vu Palestini postavleno z listom preprouči vernomu sluge, naj vsa rasproda, a cenu na cir-kve i med vboge razdeli.

Matt. 19.
v. 21.

Za određenem ovako blagom, tretí dan po zapovedi Cesara vsi skupa vu tolnač dojdu tolnačniki i časniki, pred kojemi najprvo počne sam Cesar govoriti ovako: Ja sem takove misli i nakanenja, da kršćeniki pod nijeden put med nami ne moraju se živi prepustiti; ar prorokovanja bogov našeh govore: Ako se kršćeniki podnašali budu, Rimsko Cesarstvo na nikaj zevsema dojde. Zakaj zato složemo se vsi skupa ter pretirajmo kršćenike iz Cesarstva našega; ali jê pak vse pomoremo i potučemo. To čujući tolnačniki i časniki, nijeden se ni povufal vust otpreti ali pregovoriti i suprot postaviti volji i hotenju Cesarovomu.

3.

Ništarmanje, sam Juraj vitez (premišlavajući reći Krištuševe: *Qui me confessus fuerit etc. Koj mene valual bude med ljudmi etc.*), srčeno, ves goruč z ljubav-jum božjum, prez vsakoga straha, visokem glasom počne batrivu pred Cesarom i tolnačniki na obrambu kršćenikov govoriti: Presvetli Cesar i ostala poglavita gospoda tolnačniki, zakaj vi hoćete preganjati kršćenike, koji vam nikakvoga zla ne čine, nego vu miru živući, svojemu pravomu, živomu služe Bogu i njegove svete obdržavaju zapovedi? Ah, pravićni su, sveti su, i vse hvale, a ne pogublenja vredni. Ali morebiti vi ciljate na to, da bi oni vaše malike molili? Ah, slepi su, koji njê mole, pokedob oni nesu bogi, kak jê vi štimate, nego jesu peklene vuze vrugi, koji su vas prekanili i zaslepili, da ne spoznavate Ježuša Krištuša, koj z vekivećnem Ocom i z Duhom Svetem je pravi, živi Gospodin Bog po kojem su vsa stvorjena. Ov, ov more vas skončati i, ako mu nepokorni budete, vu pekel hititi.

Valu-
vanje i bra-
nenje
vere ka-
toličan-
ske.

[...]

Onda Cesar, jošče srditeši, vućini s. viteza vu jednu goruču razbelenu porinuti vapnenicu, kade Juraj tri dni i tri noći zaprt, prebivajući med goručemi plamni, kakti vu naj vugodnešem trnacu je se šetal, Boga hvaleć z onemi tremi babilonske peći mladenci. Van pako, kakti zlato iz ognja, lepši i frižeši je izišel. Kaj videći vnogi poganini, veru katolićansku na se primu. [...]

8.

Ćetrćić
vu peći
gorući
zaćuvan.

[...]

(Knj. II, str. 323—340)

ŽITEK S. TOMAŠA OD NOVE VESI

Čudnovite norije, malogda viđene fantazije jesu ljudi oni, koji na ruke znamenja gledajuč, kakti na žile, na linije i ostala druga znamenja pazeč, povedaju i nazveščaju odovud človeku buduče zdravje ali betege, sreču ali nesreču; ktomu postavljaju takvi ogledavci sedmere planete vu ruku, i one prstov brežičke, srca žile, od pluč, jeter i slezene žilice. Ozivaju same planete sedmere, iz kojeh nazveščaju i povedaju prešesne i buduče čine, to jest obznanuju, kakove je nature človek, je li bude on vu hižni zakon išel, kuliko dečice bude imal, kak dugo bude živel, je li na velike časti dojde, kak vu pogibelne betege opade etc., i jezero takovih norijih i lažih naprvo donasaju, koje ruk ogledavce tak desete škole dijaki kak sveta Mati Cirkva ohitava i vu prokletctvo postavlja. Ništarmanje, ako i ja takove ohitavam i odurjavam norije, vendar dan današnji iz ogledaneh ruk istinu povedati morem slobodno; ar ako vu njih zagledam, ne sedmere planete nego sedmere čine milosrdnosti, najmre: gladne hraniti, žedne napajati, gole odevati, vuznike oslobađati, betežne prikrepiti, putnike na stan prijemati, mrtve pokapati, takovoga milosrdnoga istinsko valujem i iz ruk spoznavam človeka kruto srečnoga; ar takov nadjati se more denes-zutra tak vremenitu kak vekivečnu sreču. I da dug ne budem, poglejmo samo na prvu liniju ali brežiček na takoveh rukah: najmre, gladne hraniti.

[...]

(Knj. III, str. 843—860)

ŽITEK S. EVŠTAHIJUŠA s pajdaši mučeniki

[...]

Vu vremenu Tita i Vešpažijana cesarov bil jest vu Rimu gospodskoga roda, imenom Placiduš, vu viteškom dugovanju izebran vitez i stotnik ili kapitan konjanički, s tovarušicum svojum, imenom Teopištum, i z dvemi malahnemi sinmi, Agapiom i Teopištom. Ov, akoprem poganinske bludnosti za onda, vendar z vno-gemi dobrotami, ne menje nego skoro i krščeniki od iste nature, Boga nature gospona nakinčen, svetil se je:

Per mo-
dum
Exordii.

Hoc
Exor-
dium
cuivis
miseri-
cordi ap-
plican-
dum.

1.
20. Sep.
tembris.
XII. Ca-
lendas
Octobris.
Per mo-
dum nar-
rationis.

almuštvo deleč i vsakomu vu potreboče pomažuč. Kto-
mu krivice vu najmenšem dugurvanju nikomu nê činil,
niti da bi svoji vitezi, koji su njemu podložni bili, ali
družina domača kaj takovoga učinili, pod nijeden put
nê prepustil. Zvun vojske i tabora postavljen, z lovom
se je kruto nasladioval. Zato jenkrat, buduči vu lovu i
dobro daleko sluge ostavivši, zapazi jednoga jelena nê-
smerne velikoče, za kojem hitro poteče. Ali gda jelena
vloviti nakani, on sam vlovlen i rasvečen postane, ar
jelen proti njemu obrnjen opstoji. Placiduš pako med
rogmi njegovemi zapazi kip rassetoga Krištuša, kruto
lep, svetlemi trakmi opstrt, i ove reči kakti iz vust je-
lena ishajajuče začuje: *Placide! Zakaj me preganjaš?*
Ja jesem Ježuš Krištuš, koj sem za te vumrl i sada jako
želejem zveičenje tvoje. Na viđenje ovo i reči čujene
osupne Placiduš, iz konja opade i kakti zamrtev neku-
liko vremena na zemlji ležeči ostane. Potlam, k sebi do-
duči i obatriven, kakti drugi Šavel, opita: *Gospone! Kaj*
zapovedaš meni vučiniti? I začuje odgovor: naj šetuje
vu varaš i onde mešnika poišče, ter sebe, ženu i decu
vučini okrstiti; potlam na isto mesto nazad dojdūči za-
čuje, kaj mu je potrebno vučiniti.

Ispuni zapoved božansku Placiduš i vu jutro tova-
rušici obznani viđenje, koja kruto vesela odvrne: I ja
ovu noč videla jesem Ježuša Krištuša rassetoga, mene
z sinmi mojemi k sebi zovučega. Anda katoličanskoga
mešnika marljivo poišču i, vu veri podvučeni, s. krst
primu vsi četiri; a Placiduš ime Evstahijuša prime, to-
varušica, prvo Trajana ozivana, Teopištum ozove se;
stareši pako sin ime Agapijuš, mlajši Teopištuš primu.
Zatem nazad odide Evstahijuš na mesto ono viđenoga
jelena, želejuči volju božansku nadalje obznanjenu ima-
ti i čuti. I nut, taki znovič iskaže se njemu Gospodin
Krištuš, pohvali njegovu pokornost prijetoga s. krsta,
ter mu obznani, kak od neprijatela peklenskoga vnoga
skušavanja, kakti drugi Job, podnesti mora, koja vsa
naj dobrovoljno i stalno pretrpi; za to pomoč od isto-
ga Krištuša prime, koj njega na zemlje i na nebu vu-
čini odičenoga. Ovako Krištuša nestane spred očiju Ev-
stahija, on pako vesel domom dojde: vsa tovarušici ob-
znani, da zburkana ne postane vu vremenu skušavanja
i nevolje, koje skupa trpeti budu morali.

Ne projde vnogo dnevov, da strašna kuga vu hiže
Evstahijuša nastane i vse njegove sluge i službenice po-
mori, zatem vsu maršicu, kû je goder imal, poraža i os-
tvari, da mu kakti drugomu Jobu nikaj zvun dečice nê
ostalo. Ovu njegovu nevolju videči negdašnji prijatelji,

Evstahi-
juš kada
lovi zve-
rinu, od
Krištuša
je vlov-
ljen.

Vide
Actor. 9.

2.

Evstahi-
juš svo-
jemi
okrščen.

Vide Job.
1. per to-
tum.
Vnoga
trpeti
mora.

3.

Kuga mu
je vse
poražala.

koji su maloprvo srečnoga ljubili i preštimali, od kojega takaj mnogo dobra prijeli jesu, vsi ga ostave i za ništar preštimalavati začnu: takova je nezahvalnoga ovoga sveta neprestanjena navada. Otkuda videči siromaštvo svoje, prijatelov odurjavanje i nemilošču, da se vugne do časa, dokonča s tovarušicum i decum iz domovine vu tuđi orsag ođiti. Kaj i vučini: ženu, malahne sine i ono malo, kaj mu je jošće ostalo, sobum vzeme i vu Egiptom odide. Dojduči k morju, ravno prek othajajuču morskú ladju i jadra rasprestirajuču najde; i ovako otajno odide. Na morju, vu barke, nesrečni on gospodar ladje na ženu Teopištu, kruto lepu vu licu, nesramne hiti oči i na tuliko nečista ljubav vužge vonjavca onoga, da na brodišće dojduči, silnum rukum Teopištu vjagmi Evštahijušu mesto brodovine; koju krivicu kruto teško podnese Evštahijuš. Ali spomenuvši se iz pomoći od Krištuša obećane, vse na njega ostavi i na dalje z dečicum sam po suhom odide. Ali obećanje Krištuševo nê ostavilo Evštahija. Ar, gda bi se pripravljajl nečisti ðn človek Teopištu opsiliti i osramotiti, kmestu mrtev na zemlju opade; a Teopišta vu zakonske čistoče svoje nevražena ostane ter vu stanovito bližnje selo nastani se.

Evštahijuš prez hižnje tovarušice kruto turoben, dojde z malemi sinki k jednomu brzomu i zgrabljivomu potoku, kojega deca pregaziti nesu mogla; zato jednoga na ramena vzeme dragi otec i čez vodu prenese, drugoga medtemtoga na bregu ostavivši. Gda bi se pak i po ovoga povračal, želejuči ga prenesti, nut zapazi ljutoga oroslana, koj popade sina i spred očih oca vu lozu odnese. Jako vu srcu opeče pogled ov Evštahijuša; ali si nê znal kaj pomoći, pokehdob iz vust oroslanskeh slatkoga sina strgnuti nê mogel. Povrne se, anda, na drugi kraj k prenešenomu sinu, ali, nut, nova žalost: gda tužni otec gazi vodu, doteče veliki vuk, koj i onoga sina zgrabi i odnese, ne marajuči za krič od Evštahijuša vučijnjen.

Gdo se ovdi ne začudi nad razređenjem božanskem, koj tak verne svoje pohađa ali zadnjič koruni? Evštahijuš, pogubivši vsu svoju maršicu, sluge i službenice, mentuval se je prijatelov, hiže i vsega blaga; mentuval se je drage žene i ljublene dečice, od očih svojeh lastoviteh dražeše. Ostal je kot suho okleštreno drevo. More li se vekša žalost človeku pripetiti, preštimanomu, viteškumu, bogatomu, srečnomu negda vitezu? Vu tulike potpunoma tuge i nevolje Evštahijuš niti se je proti Bogu niti proti krščanske vere, znova prijete, niti proti

Hotonce domovinu ostavlja.

Tovarušicu je pogubil.

Lotrena nečistoča kaštiguvana.

4.

Obodva je sina pogubil.

5.

oroslanu, niti proti vuku, proti kuge, niti proti sreče z jednim rečjum potužil. Vsega se je mentuval, sama samehna trpljivost i trpljivosti stalnost njemu je friška i jaka ostala. Ali kam se sada, prez žene i dečice, tužni obrneš Evštahijuš? Izda li med neznane ljudi pojdeš? Vrni se nazad vu domovinu tvoju, morebiti najdeš koga zmed rodbine ali drugeh prijatelov, komu si gda kaj dobra vučinil, ter ti se smiluje, tebe pomore, i cesarom, kojem si vsigdar vernost svoju iskaževal, preporuči. Nejdem, odgovarja Evštahijuš, nazad, idem kam mene moj Bog zove. Da bi se povrnul nazad, znam da bi cesari trucali, njihovu neveru i bolvansku službu nazopet prijeti. Znam, da mi je Krištuš obečal, da mene ostaviti neće, njemu verujem, vu njega se vufam, njemu dušu i telo moje preporučam; rajši vumreti, rajši kako-ve goder muke podjeti hoću, nego Krištuša mojega ostaviti. Ako mu drago bude, more me zopet pomoči, more me kot prvo odičenoga vučiniti, more mi za ženu, sluge, službenice, dečicu i prijatele preskrbeti. Ako li neće, potpunoma volju moju k njegove prilepljam i vu trpljivosti stalnost mu do smrti i groba mojega obečem.

Ovako misleči, tak se batriveči, odide s tovarušem Bogom i čuvarom angelom kam se je otputil, vu Egiptum. Dojde vu selo jedno, *Badiso* zvano; onde k mužu jednomu bogatomu navrne se i, kajti drugač živeti nê mogel nego s posluvanjem ruk svojeh, tomu istomu mužu za slugu se ponudi, pri kojem vu težačkom delu poslujuč i služeč, celeh petnajst let ostane. Medtemtoga Trajan cesarsku stolicu prime, proti kojemu velike se i strašne podignu vojske. Ov, spomenuvši se, da nikoga nema tak vernoga, batrivoga i vu viteštvu spodobnoga kapitana, kojega bi nad svojum vojskum mogel za generala postaviti, kak je pod Titušem i Vešpažijanušem bil Evštahijuš, zato razmevši, da je rečeni Evštahijuš, na siromaštvo obaljen, vu tuđi orsag s ženum i z decum nekam odišel, pošalje po vseh stranah i okolu orsageh ljudi svoje da ga marljivo išču i, gde goder najdenoga, k sebi dopeljaju. Odidu poleg zapovedi Cesarove i kesno ga teda-negda najdu: tak zlo oblečenoga, da ga poznati nê bilo moguče drugač nego po stanoviti rani zavračeni, prvo vu taboru zadobljeni. Poznavši ga anda, kruto veseli postanu, njemu zapoved cesarsku obznane i, kajti protivén nê mogel biti, sleku muške raknice i prnke iz njega, obleku sobum donešene, kak se velikoga kapitana dostoji, gospodške svite. Ovako čez petnajst dan putujuči, dojde pred Cesara Evštahijuš i, opitan za vernost, obeča vsu službu i vitešku ve-

Trpljivost velika.

6.

Iz gošpona muž vučinjen.

Od Trajana iskan.

ru. Cesar pako vučini ga nad vsom vojskum najvekšega generala i jakost vsu poda na takovu čast potrebnu, tvrdno se vufajuči, da pod takovem glavarom vsi posli taborski srečno na konec dopeljani budu.

Niti Cesara vufanje nî vkanilo, ar nove viteze povsuđ zebere i naberma Evštahijuš, k staremu prilôži i, navališči na neprijatelske šerege, vse srečno oblada, nekuliko poraža, nešto rastira, ter zemlju i kotare njihove porobi i z velikemi dobički šerege svoje nazad obrne. Pogledj dobrotu i vernost božansku: bil je Evštahijušu obećal Krištuš, da mu hoće vu vseh nevoljah pomoćnik biti i odićenoga na zemlje i na nebu vučiniti; obodvoje ovo obilno ispunjeno ovde pogledjmo. Ar, zvun toga, da od muške službe oslobođen, na odićenoga generala čast jest podignjen, skupa pogublenu tovarušicu i drage sine, česa se već morebiti nê ni nadjal, taki je zadobil ovem načinom. Prvo nego bi se šeregmi svojemi vu Rim povrnul, vitezom vremena nekuliko dopusti na pokoj i počinek vu stanovitom varašu. Ovdj se začnu neki junaki med sobum (kot se med vojščaki pripeča) spominati i kaj se komu gda pripetilo povedati. Jeden zmed drugeh pove, kak je oca velikoga kapitana i bogatoga imal, a mater spametnu, kruto lepu i gospodskoga roda; brata ktomu malahnoga, koji vsi iz domovine idući, da bi se čez morje prebrodili, otec z ladje z nami dvemi žalosten izide; ali matere već videli nesmo. Potomtoga, gda bi k jedne zgrablive vode došli, mi dva mali ne mogući pregaziti potoka, nego skrbilivi otec mene na rame vze, prek prenese i zatem na drugu stran potoka po brata odide. Ali prvo nego je pregazil vodu, veliki oroslani brata mojega vjagmi i odbeži, a otec mu nê mogel pomoći. Onda se k mene povrne; ali prvo nego je i k mene došel, doteče jeden veliki vuk, mene zgrabi i odnese. Mene su pako pastiri vu loze vuku strgnuli, poklakam bi vre otec moj bil odišel, i mene su iz milošće hranili, doklam sem zrasel i vu ovu vojsku ime moje zapisal. A kam je otec, mati i brat dospel — samomu Bogu znano ostavljam.

Napeti se pri ovom spomenku i mlajši brat, od oroslana odnešen, koj brata poznavši iz toga pripovedanja, od velike radosti zdržati se nî mogel, nego ga vesele posiplu suze i, na vrat bratu opadši, milo ga kušne govoreči: Ti si pravi, rođeni moj bratec! Ja õn jesem, kojega je oroslani zgrabil, ali su mene težaki na polju obranili i othranili, doklam vu ov tabor naberman jesem. Nê ovde čudu i veselju konec ostal; ar vu onom istom selu mati njihova Teopišta, pri nekojem mužu služuč, k spo-

I vođa taboru vučinen.

7.

Viteško obladaenje Evštahijuševu.

Iz spomenka.

8.

Brati su jeden drugoga poznali.

menku gore rečenomu vitezov oveh po božanskom određenju dospe i, njih poznavši prave sine svoje, nê ji se drugač videlo, nego kak da bi od mrtvih bila vstala ali se znovič preporodila. Zato vsakoga objemši, plačuč reče: *Sinki moji dragi! Ja jesem Teopišta, mati vaša, zdravi mi sto krat i jezero krat budete. Hvalen budi Gospodin Bog, ki nas je žalosne razveselil i zopet skupa spravil.* Poznavši se anda z materjum sini i z sinimi mati, začnu se nagovarjati, da se na domovinu, tak dugo neviđenu, skupa povmu. Odiđu vsi tri skupa k generalu Evštahijušu, ne znajući, da je njihov otec, niti Teopišta, da je nje tovaruš, sloboščinu prosit, na domovinu ođiti. Evštahijuš, razumevši kaj sini i Teopišta govore, povedajuč kud su i kak su hodili, pozna do istine, da je ovo njegovu draga tovarušica i ljublena dečica, s kojemi je vu svoje nevolje z domovine odišel. Nazvesti se njihovoga oca i tovaruša Teopište. Zato oni njega takaj poznavši, iz zažganoga srca Bogu zahvale, koj njê vu tulikeh i tak vnogeh pogibelih je milostivno opčuval i skupa zopet spravil. Navlastito, da je nju vu čistoče obdržal, z smrtjum nečistoga brodaru kaštigujuči; sine pako iz gladovneh vust ljute one zvirine istrgnul.

[...]

(Knj. III, str. 860—870)

Mati je sine poznala.

Evštahijuš pozna ženu i dečicu.

Tekstove izabrala i iz stare grafije u novu prenijela O. Š.

RJEČNIK*

a

Actor. 9. (lat.) — u *Novom zavjetu*, *Djela apostolska*

ali — ali; ili

almuštvo — milostinja

anda — dakle

anima (lat.) — duša

ar — jer

Argus — Argus; u grčkoj mitologiji: div sa stotinu očiju, simbol mudrosti

b

bacchanalia (lat.) — bakanalije, svetkovine starih Rimljana u čast Baka, boga vina i veselja

* Značenja kajkavskih riječi, iznesena u *Rječniku*, odnose se samo na određena mjesta u izboru iz tekstova Hilariona Gašparotija. U slučajevima kad u raznim rječnicima nisam mogla pronaći neko značenje, ono je razriješeno na temelju konteksta. U takvim slučajevima, razumije se, značenje se s potpunom sigurnošću nije moglo utvrditi.

Bakhuš — Bako (Bacchus), u starih Rimljana bog vina i veselja

bal — ples

bantuvati — smetati, dosađivati; uznemirivati

baratati — raditi, poslovati; služiti se; upravljati, vladati; *baratanje* — upravljanje, vladanje

batriv — jak, hrabar, krepak, okretan, smion, srčan; siguran; slobodan; drzak; lakoman, nepromišljen, nerazborit; *batriveti* — hrabriti, sokoliti; tješiti

benetački — mletački, venecijanski; *benetački šišmiši* — vrsta krabulje [?]

beštija — životinja

beteg — bolest; *betežen* — bolestan

Bistrica — Marija Bistrica, zavjetno mjesto u Hrvatskom zagorju

blaznost — psovka protiv Boga i svetaca

bog trbuha — Bako (Bacchus) u starih Rimljana bog vina i veselja

bolše — bolje

bolvanstvo — idolopoklonstvo, štovanje kipova

bolje — više

breg — nasip, obala

brodišće — pristanište; *brodovina* — brodarina

c

cukor — šećer

č

čakati — čekati

čas — vrijeme; *do časa* — što prije, što brže; *kratek čas* — razonoda

četrtič — četvrti put

čez — kroz; za; preko

črvek — crvić

čteti — čitati; *čtavec* — čitalac; *čtejenje* — čitanje

čudo — čuđenje

čutiti — osjećati; *sebi zlo čuti* — loše se osjeća

d

dâ = gda — kad, kada

deklíč — djevojka; sluškinjica

devenica — kobasica

dičiti se — hvaliti se, oholiti se; *dika* — slava

dijački — latinski

Dijana — Dijana, rimska božica lova, prirode i poroda

divina (lat.) — božansko, božje (božanske stvari, božje stvari)

dobiček — dđbit

dohajati — dolaziti

dojti (3. 1. sg. prez. *dojde*) — doći; *na nikaj dojti* — propasti; *naprvo dojti* — pojaviti se

doklam — dok

dokončati — dogovoriti se; odrediti; zaključiti

doli — dolje; *doli vzeti* — skiniti

donašati — donositi; *naprvo donašati* — iznositi, prikazivati

dopasti se — svidjeti se

dopeljati — dovesti; *na konec dopeljati* — završiti, okončati

dopuniti — ispuniti; zadovoljiti; upotpuniti

đosehdob — dosad

doteči — dotrčati, pritrčati

dotirati — dotjerati

dovabiti — namamiti

drag — skup

draven — drven, ukočen

drugoč — drugo (prilog)

držanje — imanje, posjed; pokrajina; država; izgled, vanjščina, habitus; *herceg Bavarskoga držanja* — Maksimilijan II Emanuel (1662—1726), bavarski izborni knez; *srčen vu držanju* — ponosna držanja; *vu redu držanje* — pristojno vladanje

dugovanje — stvar; posao; čin

duha — miris

e

Eccles. 1. v. 15. (lat.) — *Stari zavjet*, knjiga *Propovjednik*

Europeja — Europa, kći Agnora, kralja feničkoga; u liku vola Zeus ju je oteo i odveo na Kretu; po njoj je dio svijeta nazvan *Europa*

Exordium (lat.) — *Uvod*

Ex vita S. Ignat. Loyola, cap. 1. (lat.) — *Iz života sv. Ignacija Loyole, glava 1.*

f

farba — boja

fašenk — poklade, karneval;

fašenski — pokladni

fela — vrsta

figa — smokva

frižek — jak, krepak, snažan; zdrav; živahan; *frižek vu životu* — snažna (krepka) tijela; *knjižice vse na friškom prešle su* — knjige su brzo (ubrzo) razgrabljene (raspačane)

g

gda — kad, kada

gdo — tko

genuti — dirnuti; maknuti, potaknuti; *genuti se* — krenuti se; maknuti se *Georgius Habel. Part. 3. N. 461.* (lat.) — Juraj Habelić (1609—1678), isusovac, kajkavski prozni pisac; gornji citat odnosi se na njegovo djelo *Prvi oca našega Adama greh* (str. 877—879)

gibati — poticati

gingav — slab, slabašan, nježak, nemoćan; mlitav, mekoputan, razmažen

gizdost — oholost

glasom, visokem — glasno; *glasom nasmeju se* — nasmiju se iz svega glasa

globok — dubok

glumpast, gljumpast — glupav, budalast, blentav

gospon, zemelski — vlastelin, posjednik

govoriti, krivo — ogovarati

gruden — prosinac

h

halabuka — buka, galama

harcovanje — bitka, boj, borba

hasnovit — koristan; *hasnuvati* — koristiti

hištorija — pripovijest

hititi — baciti, izbaciti; *hičen* — bačen, izbačen

hitro — brzo; *na hitrom* — ubrzo

hiža — kuća; soba

Hoc exordium cuius misericordie aplicandum (lat.) —

Ovaj se uvod može primijeniti na svako milosrđe

hoditi — postupati, odnositi se

Hotčura — Očura, selo u Hrvatskom zagorju
hotenje — htijenje, želja
hotonce — hotimice, namjerno
hotnica — priležnica; djevo-
 čura
huškati — potcikovati, ijujuš-
 kati

i

ishajati — izlaziti; proizlaziti
ishititi — izbaciti
iskazati se — pokazati se
istinsko, do istine — uistinu,
 zaista, doista
iti — ići
Ivan Tretji — Jan III. Sobejski
 (1624—1696), poljski kralj
izda — sad, sada; *izda li* [...] *pojdeš* — zar ćeš sada [...] *poći*
iziti van — proizići

j

Jacob. 5. v. 16. (lat.) — *Novi zavjet, Jakovljeva poslanica*
jaj — jao, joj
jê (enkl.) — ih
jedinati se — jednačiti se, izjednačivati se
jeliš — hrana, jelo
jemati (3. l. pl. prez. *jemlju*) — uzimati; *pričetak jemati* — započinjati; *naprvo jemanje* — čvrsta odluka
jenkrat — jedanput; jednom
jezero — tisuća
jezik, prirodni — materinski jezik; *slovenski jezik* — kajkavski jezik
ji (enkl.) — joj (enkl.)
Job. 1. per totum (lat.) — *Stari zavjet, Knjiga Job*

Joseph. de Barz. Sermon. 15. § 6. (lat.) — J. del. Barzo (16. stoljeće), španjolski franjevac, pisac djela *Sermones (Pro-povijedi)*
jošče — još
Jupiter — Jupiter, rimski vrhovni bog, zaštitnik pravde, istine i braka

k

kaj — što; jer; *kaj brže to brže* — što prije, što je prije moguće
kajti — jer, budući da
kak — kao; kao što; koliko;
kakti — kao
Kališto — Kalista, nimfa iz pratnje božice Artemide; [...], *je Kališto ogingavela* — Kalista je popustila, postala je nemoćna
Kaliwoda, Leopold Ivan — Leopold Johann Kaliwoda (1705—1781), bečki tiskar (1734—1775)
kaštiga — kazna; *kaštiguvati* — kažnjavati
kazati — pokazati, pokazivati; *kazati se* — praviti se, prikazivati se
kêmi — kojima
kî — koji
kip — kip; slika; oblik; *kip raspetoga Krištuša* — ras-pelo
klasen — lipanj
klekati — kačkati, kukičati, plesti iglom s kukioom
kmestu — smjesta, odmah
knjige, dijačke — knjige na latinskom jeziku; *potvrđene knjige* — uvažene (značajne, priznate) knjige, knjige koje su se svojim sadržajem (vrijednošću) afirmirale

knjižice (plurale tantum) — knjiga, knjige; *knjižice vse na friškomp prešle su* — knjige su ubrzo raspacane (razgraobljene, prodane)
koj — koji; neki
kokoruza — kukuruz
komaj — jedva
komen ognjeni — ognjište
končema — bar
konec — kraj; *postaveti konec* — prestati
koruniti — kruniti; nagrađivati
kot — kao
koteri — koji; *koteri tā* — koji-taj, gdje koji
krajati — krojiti; »complemente« *krajati* — dijeliti komplimente, udvarati, laskati
krajnski — slovenski
kramar — trgovac na malo, sitničar
krat — put(a); *jezero krat* — tisuću puta
krhek — slab, kržljav; *krhkoča* — slabost, kržljivost
krič — vika, vapaj; *kričati* — vikati, vapiti
Križolog — Petrus Chrysologus Sanctus (umro 449), nadbiskup u Ravenni, teološki pisac
kršćenik — kršćanin
kruto — veoma, vrlo
kū — koju
kufrast — bakrenocrven
kuga — kuga; svaka zarazna bolest
kupica — čaša, čašica
Kurtzbök, Jožef — Joseph Lorenz Edler von Kurzböck (1736—1792), bečki tiskar i nakladnik
kurvarija — bludničenje; *kurvenda* — bludnik (-ica), razvratnik (-ica)
kušnuti — poljubiti

I

ladati — vladati, upravljati; *ladanje* — imanje, posjed, gospoština; država
ladica — komoda, onizak ormar s vodoravnim pretincima (za rublje)
lafar — zakrabiljeni nasilnik (uljez) [?]
lasi — kosa; *vsem lasi začnu k višku iti* — svima se počezati kosa
lastovit — vlastit
Latin — Talijan
lepek — lijepak, ljepilo; imela
leto — godina; *dojduči na leta* — postavši punoljetan
listor — samo
litera — slovo
Lobor — proštenište u Hrvatskom zagorju
lotrija — blud; preljub; *lotren* — bludnički; preljubnički
loza — šuma
Loyola, Ignacijuš — Ignacije Loyola (1491—1556), španjolski vitez; osnovao Družbu Isusovu
Ludis Quinquatriis — kvinkvatre; dvije starorimske svetkovine u čast božici Minervi; slavile su se pet dana (u ožujku i u lipnju)
lužitanski — portugalski

lj

ljublen, ljubljen — drag, mio; ljubazan
ljubitelica — ljubavnica
ljudctvo — puk; narod
ljudomorstvo — ubojstvo

m

majdan — megdan, boj, borba
malar — slikar; *malan* — na-
 slikan

mali traven — v. *traven*, *mali*
malik — idol, kumir, kip koji
 se obožava

malogda — malokad

malomašnjak — rujan

maloprvo — maloprije

marati — mariti

maršica — blago, stoka

Matt. 7. v. 17.; *Matt. 19. v. 21.*

— *Novi zavjet, Evanđelje po*
Mateju

međ — među; *medtemtoga*
 — međutim, u međuvreme-
 nu

melin — mlin

mentuvati se — lišiti se, oslo-
 boditi se, ostati bez čega

menje — manje

Merkurijuš — Merkur(ije),
 rimski bog trgovine, zaštit-
 nik trgovaca

mešnik — misnik; svećenik

mileti se — umiljavati se, ula-
 givati se, dodvoravati se

milo — usrdno, veselo

mirovno — mirno

mladenec — mladić

mlahav — slab

more (3. l. sg. prez.) — može

morebiti — možda

mudroznanec — mudrac, filo-
 zof

muž — seljak; kmet; *muški*
 — seljački; kmetski

n

nabermati (viteze) — sakupi-
 ti, sabrati, unajmiti, uvoja-
 čiti (junake)

nadjati se — nadati se

nagnenje — sklonost

nagovarjati se — dogovarati
 se

nahajati (se) — nalaziti (se);

nahajanje — nalaženje

naj — neka

najbolje — najviše

najmre — naime

najpreštimaneši — najistaknu-
 tiji, najviše cijenjen

najspametneši — najpamet-
 niji

najti (3. l. sg. prez. *najde*) —
 naći

najzvršeneši — najsavršeniји

nakanenje — nakana, namjera

nakinčen — ukrašen, urešen

naličje — krinka, obrazina

napeljati — navesti

naprvo postavljati — v. *posta-*
viti

napetiti se — desiti se, slučaj-
 no prisustvovati, slučajno se
 naći

nasleđuvati — slijediti

na svjetlo postaviti — v. *pos-*
taviti

nateknuti na glavu — okrenu-
 ti naglavce

naturalsko — naravno, prirod-
 no

navrnuti se — navratiti se

navuk, pismeni — poznavanje
 pismenosti, znanje iz knjiga

nazopet — opet, ponovo

nazvestiti se — očitovati se;

nazveščati — naviještati;

proricati; izjavljivati, davati

na znanje; prikazivati, raz-
 lagati

nê — nije

nečist — pogan; bludan

negda — nekad

nekaj — nešto

nekoteri — neki, nekoји

nemertučljivo — neumjereno

nemilošća — neprijateljstvo;
nezahvalnost

Nemška zemlja — v. *zemlja*

Nemški orsag — v. *orsag*

neprestanjen — neprekidan

nesmeren — neizmjeran, golem, silan

nevoljnjak — jadnik, kukavac, nesretnik

nevražena — neoskrvnuta

neznanost — neznanje

nî — nije

ničemurnost — zlo (moralno), zloća, nevaljalština, opačina

nigdar — nikada

nikaj — ništa

ništarmanje — ipak, pa ipak, pored toga, uza sve to

nor — glup, lud; *norc* — budala, glupan; *luda*; *norija*, *norost* — budalaština, glupost;

ludost; *norski* — glup; lud;

norske igre — budalaštine, ludorije, nepodopštine

nos, *francuski* — nos koji upada zbog sifilisa (sedlast nos)

nožnice — tok, korice za mač

nut — evo, eto

nj

njê — njih

o

obaliti — srušiti

obatriveti — okrijepiti

obdržati — održati

ober — nad, iznad, povrh

objeti — zagrliti

obladati — nadvladati, pobijediti; *obladanje* — pobjeda

oblečen — obučen

obličaj — obraz, lice

oblok — prozor

obračati — prevoditi

obramba — obrana; *na obrambu* — u obranu

obrnuti (se) — obratiti (se); okrenuti (se); pretvoriti (se)

očivest — očit; javan; *očivesto* — očito, jasno; javno; *očivesteje* — očitije, jasnije

odičen — odličan, istaknut; znamenit; slavan; proslavljen

odrevenen — ukočen

odurjavati — mrziti; prezirati; protiviti se; odbijati; gaditi se; *odurjavanje* — prezir

odvetek — nasljednik, baštinik; *odvetek Widmanštadjanski* — nasljednik gradacke tiskare Georga (do 1610)

i Ernsta (do 1635) Widmanstettera

odvezavanje — odrješivanje

odvleči — odvući

odvrnuti — odvratiti

okolu — po; *okolu orsageh* — po zemljama (po državama)

opasti — pasti

opčinski — javni, opći; skupni, zajednički; općinski

opitati — upitati, zapitati

oprava — odjeća

opraviti — učiniti

oprositi — zamoliti

opsiliti — silovati

opslužavati — slaviti, svetkovati

opstati — trajati

opstirati (part. pas. opstrt) — obrubljevati, opasivati, okruživati

opstojati — stajati na mjestu, zaustaviti se

oroslan — lav

orsag — zemlja; država; *Nemški orsag* — Njemačka; *Slovenski orsag* — sjeverna (kajkavska) Hrvatska

oskruniti — oskrvnuti

osmehavati se — podsmijevati
 se, ismjehivati
ostvariti — otrovati
osupnuti — iznenaditi se
ošpotati — osramotiti; naruga-
 ti se; izružiti
oštarija — **krčma**
othajati — odlaziti
othititi — odbaciti; *othitavati*
 — odbacivati
otpeljati — odvesti
otprėti — otvoriti; *otpirati* —
 otvarati; *otprto* — otvoreno
ozvati — nazvati; *ozivati* —
 nazivati

P

pajdaš — drug; *pajdašica* —
 družica
pak — opet; ponovo
pariti se — družiti se, drugo-
 vati
pav — paun
peharec — čaša, čašica; vrčić
pelda — primjer; uzor
peljati — voditi
Per modum exordii (lat.) —
 Kao uvod
Per modum narrationis (lat.)
 — U obliku pripovijedanja
piliš — piće, pilo
pisci, potvrđeni — priznati
 (značajni, znameniti, afirmi-
 rani) pisci
plaziti — gmizati, puzati; *pla-
 zuće stvari* — gmazovi, gmi-
 zavci (sve živo što gmiza,
 puže)
početnik — osnivač, utemelji-
 telj
podati — dati, izdati; *na svetlo
 podati, van podati* — izdati,
 objaviti, objelodaniti
poginuti — nestati, propasti

poglaviti — odličan, ugledan;
poglaviti vu rodu — odlična
 roda
pogubiti — izgubiti
pohajati — polaziti, pohadati,
 posjećivati
pojti — poći
pokehdob — budući da, jer
poklakam — pošto (vrem.)
poleg — po, prema; na; pokraj,
 pored, uz
polehčica — olakšica; za *poleh-
 čicu* — kao pripomoć
Polydorus Virgilius — talijan-
 ski humanistički pisac (oko
 1470—1555)
pomenši — omanji; niži (po
 činu)
Pomona — u rimskoj mitolo-
 giji božica voća
popasti — ščepati, zgrabiti,
 uhvatiti
popašćiti se — požuriti se
popevke, nečiste — besramne
 (lascivne) popijevke
popisan — napisan
poražati — poubijati, pomoriti
posluhnuti — slušati; poslušati;
poslušitelj — slušalac
postaviti — nalaziti se; raspo-
 rediti, smjestiti; odrediti,
 odlučiti; utemeljiti; *na pismo
 postaviti* — dati pismeno;
naproti postaviti — suprot-
 staviti; *naprvo postaviti* —
 iznijeti, prikazati; *na svetlo
 postaviti* — objelodaniti, ob-
 javiti; *suprot se postaviti* —
 usprotiviti se; *vu prokletctvo
 postavljati* — proklinjati;
*zvun vojske i tabora postav-
 ljen* — oslobođen vojske i
 ratovanja.
pošta — vijest(i)
poteči — potčrati
potiti se — znojiti se; *poten* —
 znoj

potlam — kasnije; poslije
potok — potok; rijeka
potomtoga — poslije, nakon toga
potući — pobiti, poubijati
povedati — kazati, kazivati, reći; pripovijedati
povleći — povući
povrnuti se — vratiti se
povsud — posvuda; sa svih strana
pozufati se — usuditi se; *pozufanje* — pouzdanje; samosvijest; samouvjerenost
poznati se — prepoznati se
pozoj — zmaj
požeruh — izjelica, proždrljivac, žderonja; *požerušni dnevni* — dani kada se previše jede i pije (poklade)
pravica — právo; *pravičen* — pravedan; *po pravice* — s pravom, opravdano
praznost — blud, bludničenje; preljubništvo; raspojasanost, razuzdanost
prebežati — pobjeći
prebroditi se (čez morje) — preploviti (more)
predi — prije
pregon — progon
pregovoriti — progovoriti
prehajati — prolaziti; *prehodno ljudstvo* — prolaznici
prekaniti — prevariti
preložiti — prevesti
premišlavati — razmišljati; razmatrati
prenesti — prevesti
preobrazje — krinka, obrazina
preopraviti se — preodjenuti se, premušiti se
prepadati — propadati
prepovedati — zabraniti; *zabranjivati*; *prepoved* — zabrana

prepustiti — dopustiti; *ne moraju se živi prepustiti* — ne može se dopustiti da ostanu na životu, ne smiju se ostaviti na životu
prešesni — prošli
prešteti — pročitati
preštimavati — cijeniti, poštivati; *za ništar preštimavati* — omalovažavati, prezirati
pretegnuti — protégnuti, ispružiti
prez — bez
pričeti — početi; *pričetak* — početak; *pričetak jemati* — započinjati
prigoditi se — desiti se, dogoditi se, zbiti se
prijeti — primiti; *prijemati* — primati
prikazati — darovati, pokloniti; *prikažuvati* — darivati, poklanjati
prilika — lik, oblik; *na priliku* — kao, poput
prilizavanje — dodvoravanje, ulagivanje, umiljavanje
priložiti se — pridružiti se
pripetiti se — dogoditi se; *pripečati se* — događati se
pripovest — izmišljena zgodna
prispodabljati — uspoređivati
priteknuti — dotaknuti, dodirnuti
prnki — prnje, krpe
prodečtvo, *prodeka* — propovijed; *prodekalnica* — propovjedaonica; *prodekator* — propovjednik; *prodekuvanje* — propovijedanje
projti — proći
Prorok, *kraljevski* — izraelski kralj David (11. do poč. 10. stoljeća p. n. e.); pripisuje mu se autorstvo *Knjige psalama*

prositi — moliti
protirati — istjerati, izagnati,
 protjerati
prvič — prvo (prilog)
prvo — prije
puklast — grbav
puščati se — upustiti se, upu-
 štati se
pušćenik — pustinjak
put — *pod nijeden put* — ni-
 kako, ni u kojem slučaju

F

rajši — radije
raknica — ogrtač s kukuljicom
 (za loše vrijeme)
rashajati se — razilaziti se
rashitati — razbacati
razgledavati — promatrati
rasprestirati — razapinjati
rasvečen — iznenađen, osup-
 nut, zatečen
ravno — očito; zaista
razređenje — odredba, zapo-
 vijed
reč — riječ; *z rečjum* — jed-
 nom riječi, ukratko
Reg. 17. v. 33. (lat.) — *Stari*
zavjet, Kraljevi, knj. I
reku — kažem
romar — hodočasnik
rozgot — grohot; *rozgotom*
 [se] *smejati začnu* — poče-
 še se grohotom smijati
rožica — cvijet
rožnjak — svibanj
ružđiti — krúmiti (kukuruz)

S

sama samehna — sama sam-
 cata
senca — sjena
senjem — sajam

silen — nasilan; *silno* — si-
 lom; *silnum rukum* — na-
 silno
skelen — slijepljen
skončati — usmrtiti; iskorije-
 niti, istrijebiti
skoro — gotovo
skozno — budno, brižno
skušavanje — iskušavanje
skvarjenje, vekivečno — vječ-
 na propast (relig.)
sleči — svući
sled — trag, slijed
sloboščina — dopuštenje
slovenski — kajkavski
spaciti — spriječiti, zapriječiti;
 povrijediti; zavesti
spapan — slijepljen
spočitavanje — prigovaranje,
 predbacivanje
spodoben — sličan, nalik na
spomenuti se — sjetiti se; *spo-
 minati se* — sjećati se; raz-
 govarati; *spomenek* — sjeća-
 nje; razgovor; uspomena
sponašati — kудiti, kritizirati
spozabiti se — zaboraviti
spraviti — spremiti; *skup spravi-
 viti* — sastaviti; *spravišče* —
 sastanak, skup, zbor; *sprav-
 ljavec* — sastavljač, priređi-
 vač
sprevoditi — provoditi
sprvince — u prvo vrijeme, ne-
 kada, nekoć
srčen — hrabar, smion; pono-
 san; slobodan; muževan; is-
 kren; očit
stališ — stalež
stalno — vjerno, postojano;
stalnost — vjernost, postoja-
 nost
stanovit — neki
stegnuti — spriječiti, zausta-
 viti
steklo — staklena posuda; čaša
stran — dio; kraj, zemlja

stupiti — nastupiti; *stupina* — korak, stupaj
suprotiven — protivan
suprot se postaviti — v. *postaviti* (*postavljati*)
sušec — ožujak
svite — odjeća

Š

šantav — hrom
šereg — četa; vojska
šetuvati — žuriti se
špičast — šiljat
špot — sramota, ruglo; sramoćenje, izrugivanje
štacun — dućan, prodavaonica
štavec — čitalac; *šteti* (2. l. sg. imper. *šti*) — čitati; *štejenje* — čitanje; *šteto* — pročitano
Štefan Kapucin = *Štefan Zagrebec* — Matija Marković (1669—1742), kajkavski pisac.
štimati — misliti; *kak jê vi štimate* — kako vi o njima mislite; *kaj ne štimam* — u što ne sumnjam, u što sam uvjeren
šupeljak — glupan, budala

t

tabor — rat
taca — šapa
tadbina — lopovština
tak [...] *kak* — tako [...] kao što, toliko [...] koliko
taki — odmah
tanc — ples; kolo; *tancati* — plesati
ter — i, pa, te (veznici)
tja — čak
tmica — tmina, mrak
to je to — to jest

tolnač — savjet; *tolnačnik* — savjetnik
tork — utork
tovaruš — drug; *tovarušica* — družica; *hižnja tovarušica* — bračna družica, žena; *Tovaruštvo Ježušovo* — Družba Isusova
Trajan — Marko Ulpije Trajan (53—117), rimski car
traven, mali — travanj
trepetati — drhtati
treskati — vikati (na koga), galamiti (na koga)
trnac — voćnjak
trpeti — trajati
trplivnost — trpljenje; *stalnost trplivosti* — ustrajnost u trpljenju
trucati — prisiljavati; inatiti se
tržec — trgovac
tulikaj — također; isto tako, jednako
tuliko — toliko; *na tuliko* — u tolikoj mjeri

v

vabiti — mamiti
valuvati — priznati, priznavati
varaš — grad; *Bečki varaš* — Beč
vbog — ubog
več — više; *večkrat* — češće, više puta
vekivečni — vječan
vekši — veći
velikomašnjak — kolovoz (mjeseć)
vendar — ipak; opet
Vertumnus — Vertumno, u rimskoj mitologiji bog promjena godišnjih doba; zaštitnik trgovine
ves — sav
Veternica — selo u Hrvatskom zagorju

vezda — sad, sada; *vezdašnji*
— sadašnji
vgajati — ugadati
vide (lat.) — vidi
videti se — činiti se
vitez — junak; *viteški* — ju-
nački
vjagmiti — oteti, ugrabiti
vkanjuvati se — varati se
vleči — vući
vlesti — ući, unići
vmanguvati — besposličiti,
danigubiti, plandovati
vnogi — mnogi; *vnoga* — mno-
go
vođa tabora — vojskovođa
vojska — rat; *vojščak* — voj-
nik, ratnik
vonjavec — smrdljivac
vre — već
vrnuti se — vratiti se
vsa — sve (akuz.); *vse* — sve
(nom.); *vsi* — svi
vsaki — svaki; *svatko*
vsakojački — svakakav, svako-
jak, kojekakav
vsakoletni — svakogodišnji
vsesveščak — studeni (mje-
sec)
vstajenje — ustajanje; *odičeno*
gore vstajenje — slavno us-
krsnuće (Kristovo)
vučiniti donesti — dati donije-
ti, naručiti
vufati se — uzdati se, pouzda-
vati se; nadati se; *vufanje* —
pouzdanje; nada
vugnuti se — maknuti se
vu prokletstvo postavljati —
v. postaviti (postavljati)
Vuzem — Uskrs
vužgati (se) — upaliti (se), za-
paliti (se)

W

Widmanštadijanski, odvetek —
v. odvetek

Z

začeti — početi
začuvati — sačuvati
zadnjič — na kraju, konačno
zadosta — dosta; dovoljno; za-
dosta vučiniti — udovoljiti,
ugoditi, učiniti po volji
zadržavati — sadržavati
zahititi — baciti, odbaciti
zakaj — zašto; *zakaj zato* —
zbog toga, zbog čega
zakon — brak; *vu hižni zakon*
iti — stupiti u brak; *zakon-*
ski — bračni
zamrtev — obamro
zamuditi — propustiti, zane-
mariti
zaostati — opstati
zapopađen — uhvaćen, zate-
čen
zapreti — zatvoriti; *zapirati* —
zatvarati
zaraziti — poubijati, pomoriti
zatekavec — nasilnik, uljez
[?]; *vu bale zatekavci* —
plesni manijaci [?]
zavijati — svinut, kriv, grbav
zavman — uzalud
zavračiti — zaliječiti
zazavati — zvati; *van zazavati*
— izazivati
zažgati se — upaliti se; *zažga-*
no — vatreno, usrdno, žarko
zbadati — izvoditi, praviti
zbirati — sabirati; izabirati
zburkati — uznemiriti
zebrati — izabrati
zemlja, *Nemška* — Njemačka
zevsema — sasvim, potpuno
zezvati; *skup zezvati* — sazvati

zezvedati — ispitati, ispitivati;
 istražiti, istraživati; iznalazi-
 ti; doznati, doznavati
zgrabiti — ugrabiti; *zgrabliv*
potok (voda) — opasna rije-
 ka, brzica, bujica
zmalati — naslikati
zmeđ — između, među; od
zmožen — moćan, silan, velik
zneti, van — izvaditi
znovič — iznova, nanovo, opet,
 ponovo
Zoiluš — Zoilo, zlobni kritičar
 Homerovih djela
zopet — opet, ponovo
zožerati se — prejesti se, pre-
 žderati se; olokati se
zrok — uzrok, razlog
Zveličitel — Spasitelj; *zveliče-*
nje — spasenje (relig.); *zve-*
ličiti se — spasiti se (relig.)
zverina — divljač
zviraljšče — izvor

zvirina — zviđer
zvoditi — izvoditi
zvrhu — zbog; na, nad; *zvrhu*
čega — o čemu
zvrhunaturalski — nadnara-
 van, natprirodan
zvršiti — izvršiti; *zvršen* —
 potpun, savršen
zvrž — grana
zvučen — izučen
zvun — izvan, osim; *zvun voj-*
ske i tabora postavljen — v.
postaviti

ž

žestok — krepak, snažan
žitek — život
živina — stoka; životinja
življenje — život; životopis
žmehek, žmehkek — težak
žmulj — čaša

O. Š.

Zusammenfassung

HILARION GAŠPAROTI (1714—1762): »CVET SVETEH«,
 I (1752) — IV (1761)

In der Einleitung zu dieser Arbeit werden der Lebenslauf des älteren kajkavischen Schriftstellers Hilarion Gašparoti und sein umfangreiches Werk *Cvet sveteh* (ungefähr 3800 Seiten) dargestellt. Der Einleitung folgt die bibliographische Beschreibung des Werkes (in alter Graphie), die Sekundärliteratur und eine Auswahl aus dem kajkavischen Text Gašparoti's (in die neue Graphie transkribiert); dieser Auswahl liegt ein kajkavisch-štokavisches Vokabular bei.